

**Vyjádření
veřejné ochránkyně práv
k šesté periodické zprávě České republiky o opatřeních přijatých
k plnění závazků podle Úmluvy proti mučení a jinému krutému,
nelidskému či ponižujícímu zacházení a trestání za období 2009 – 2015**

Obsah

Článek 1 – Definice mučení	3
Článek 2 – Inkluzivní vzdělávání	4
Článek 2 – Záruky při omezení na svobodě v policejní cele	5
Článek 2 – Domácí a sexuální násilí	6
Článek 2 – Mandát veřejného ochránce práv	8
Článek 3 – Extradice, vyhoštění a diplomatické záruky.....	10
Článek 3 – Žadatelé o azyl a cizinci v zařízeních pro zajištění cizinců	12
Článek 3 – Osoby bez státní příslušnosti	22
Článek 10 – Školení směřující k odhalování známek špatného zacházení	24
Článek 10 – Zločiny z rasové nenávisti a opatření proti diskriminaci menšin	24
Článek 11 – Vězeňství.....	27
Článek 11 – Incommunicado detention	29
Článek 11 – Kázeňské tresty ve vazbě a výkonu trestu	29
Článek 11 – Podmínky ve věznicích	30
Článek 11 – Podmínky v policejních celách	31
Článek 11 – Psychiatrická péče.....	31
Články 12 a 13 – Nedobrovolné sterilizace	34
Články 12 a 13 – Obchodování s lidmi.....	35
Článek 16 – Chirurgické kastrace.....	38
Článek 16 – Zákaz tělesných trestů	39

Článek 1 – Definice mučení

K bodům 3 a 4 Zprávy¹

Do dnešního dne nebyla provedena novelizace trestního zákoníku² za účelem přijetí definice mučení, která by pokrývala všechny znaky obsažené v čl. 1 Úmluvy proti mučení.³

Trestní zákoník v § 149 odst. 1 stanoví: „*Kdo mučením nebo jiným nelidským a krutým zacházením v souvislosti s výkonem pravomoci orgánu státní správy, územní samosprávy, soudu nebo jiného orgánu veřejné moci působí jinému tělesné nebo duševní utrpení, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až pět let.*“ Trestní sazba může být i vyšší v závislosti na osobě pachatele, větší zranitelnosti oběti, či způsobu provedení trestného činu, jak konkrétněji stanovují následující odstavce tohoto ustanovení.

V současné době je na úrovni Výboru proti mučení Rady vlády pro lidská práva projednáván návrh nové právní úpravy trestného činu postihujícího špatné zacházení. Návrhem se mají mimo jiné rozšířit stávající znaky objektivní stránky skutkové podstaty trestného činu mučení o ponižující zacházení a vytvořit dvě samostatné skutkové podstaty – jedna pro mučení a druhá pro nelidské, kruté a ponižující zacházení. Přestože ještě tato změna není v legislativním procesu, vyjadřují jí svou podporu, aby Česká republika plně dostála svým mezinárodním závazkům.

K bodu 5 Zprávy

Přestože jsou osoby výjimečně stíhány podle § 149 trestního zákoníku, špatné zacházení je stíháno ve speciálních skutkových podstatách. Jedná se například o ublížení na zdraví a těžké ublížení na zdraví, týraní svěřené osoby, týraní osoby žijící ve společném obydlí, zbavení a omezování osobní svobody, znásilnění či zneužití pravomoci úřední osoby. Tyto ve svých kvalifikovaných skutkových podstatách zohledňují útrapy a trýzeň. Jejich předmětem ochrany však není primárně lidská důstojnost, jak je tomu v čl. 3 Úmluvy proti mučení.

1 Šestá periodická zpráva České republiky o opatřeních přijatých k plnění závazků podle Úmluvy proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení a trestání za období 2009 – 2015.

2 Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

3 Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení a trestání ze dne 10. prosince 1984.

Článek 2 – Inkluzivní vzdělávání

K bodům 6 až 10 Zprávy

Výbor ministrů Rady Evropy jsem v letech 2011⁴ a 2015⁵ upozornila, že z integračních opatření ve vzdělání, které byly zavedeny v letech 2011 – 2013, těžily zejména děti neromské. Uvítala jsem proto tzv. inkluzivní novelu školského zákona, která nabyla účinnosti 1. září 2016. Na hodnocení dopadu je brzy, ale z terénu jsem obdržela zprávy, že je obtížné zajistit podpůrná opatření pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami v praxi (nedostatek asistentů pedagoga). Dlouhodobě kritizují personální propojení školských poradenských zařízení a speciálních škol (střet zájmů). Upozorňuji, že obce nepracují dostatečně s rodičovskou veřejností, a proto dochází ke vzniku romských škol (fenomén *white flight*). Doporučuji školám, aby u zápisů do prvních tříd základních škol upustily od nepřiměřeného testování všech dětí bez rozdílu. Tématu společného vzdělávání jsem se věnovala ve Výroční zprávě o ochraně před diskriminací 2015⁶ a také v loňské Výroční zprávě (str. 26 – 28)⁷.

Školská poradenská zařízení doporučují, zda žáka vzdělávat v běžném vzdělávacím proudu nebo v základních školách „praktických“. Novela školského zákona přinesla možnost požádat o revizi takového doporučení. Podle mých informací Národní ústav pro vzdělávání (revizní orgán) eviduje za školní rok 2016/2017 jeden případ nesprávně umístěných romských žáků do „praktické“ školy pro žáky s lehkým mentálním postižením, které se nakonec podařilo správně umístit do běžné školy.

Česká republika v návaznosti na výkon rozsudku Evropského soudu pro lidská práva ve věci D. H. a ostatní monitoruje počty romských žáků v „praktických“ školách. Česká školní inspekce (do roku 2015) a Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (od roku 2015) každoročně informují o mírném zlepšení – snížení počtu romských žáků v „praktických“ školách. Data však na zlepšení neukazují. Například ve školním roce 2017/2018 došlo k meziročnímu snížení podílu romských žáků, kteří se vzdělávají v programech pro žáky s lehkým mentálním postižením, o 1,4 %. V absolutních číslech však jde pouze o 28 žáků (z cca 900 000 žáků základních škol v ČR).

V červenci 2017 ministerstvo novelizovalo vyhlášku o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Správnost zařazení žáků do škol pro žáky s lehkým mentálním postižením se má nově každoročně vyhodnocovat za použití principů dynamické diagnostiky. Panují však obavy, že pracovníci školských poradenských zařízení nejsou v této metodě dostatečně proškoleni.

4 Dostupné z: http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ESO/58-2015-VOP-PPO-D-Opinion_EN.pdf.

5 Dostupné z: http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ESO/16-2015-DIS-PPO-D-Opinion_EN.pdf.

6 Konkrétně na straně 35 Výroční zprávy o ochraně před diskriminací z roku 2015, která je dostupná na: http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/DISKRIMINACE/Vyrocní_zpravy/2015-DIS-annual-report.pdf.

7 Konkrétně na stranách 26 až 28 Výroční zprávy z roku 2016, která je dostupná na:

https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/DISKRIMINACE/Vyrocní_zpravy/2016-DIS-annual-report.pdf.

Mám signály o tom, že se politické reprezentaci zdá současné nastavení inkluzivního vzdělávání příliš nákladné. Lze proto očekávat nové legislativní zásahy, které mohou být motivované snahou tento trend okleštit.

Článek 2 – Záruky při omezení na svobodě v policejní cele

K bodům 11 až 17 Zprávy

Přestože se po návštěvě Evropského výboru pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (dále jen „Výbor CPT“) v roce 2014 vláda České republiky zavázala zaručit právo na bezplatnou pomoc všem osobám omezeným na svobodě mimo trestní řízení,⁸ tento závazek nebyl splněn. Sama jsem na tuto skutečnost upozorňovala v připomínkovém řízení k novele zákona o advokacii, kterou mohlo být toto právo zajištěno. Můj návrh na změnu zákona však bohužel nebyl úspěšný.

Zákon o policii stanovuje povinnost policie vyzkoušet osobu blízkou nebo jinou osobu, kterou určí osoba omezená na svobodě, o skutečnosti, že došlo k tomuto omezení svobody. Tuto povinnost však policie nemá v případě, že nastanou závažné důvody stanovené zákonem.⁹ Nesetkala jsem se se stížnostmi, že by docházelo k porušování tohoto zákona.

V českých právních předpisech není výslovně upravena problematika přítomnosti policistů při zdravotní prohlídce osob zbavených osobní svobody. Ustanovení § 46 odst. 1 písm. g) zákona o zdravotních službách¹⁰ se dotýká osob ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody nebo zabezpečovací detence, kdy jsou těmto osobám zdravotní služby poskytovány za přítomnosti příslušníka Vězeňské služby, a to pouze na dohled, mimo jeho doslech, s výjimkou případů ohrožení života, zdraví nebo bezpečnosti osob nebo ohrožení majetku, kdy je příslušník oprávněn být přítomen výkonu zdravotní služby též na doslech. Toto ustanovení se však věnuje pouze vězeňské problematice,¹¹ avšak zákon o zdravotních službách nijak nespecifikuje, jak je situace nastavena při omezení osobní svobody policistou či při eskortě.

Právní úpravu lze nalézt na úrovni interního předpisu policie, a to závazného pokynu policejního prezidenta.¹² V článku 7 uvedeného pokynu jsou stanoveny zásady pro provádění střežení osob při eskortách. Mimo jiné uvádí (v písm. f)): *„K zamezení útěku osoby omezené na osobní svobodě, kterou nelze umístit do cely, policista určený ke střežení osoby, je-li osoba eskortována do míst mimo objekty policie a vězeňské služby, kde není stanoven zvláštní režim nebo je v takových místech již umístěna (např. k ambulantnímu ošetření nebo hospitalizace), a pokud situace a zdravotnický personál dovolí střežení osoby*

8 Vyjádření Vlády České republiky ke Zprávě o návštěvě České republiky, kterou vykonal Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání ve dnech 1. až 10. dubna 2014, § 14. Dostupné z: <http://www.cpt.coe.int/documents/cze/2015-29-inf-cze.pdf>.

9 Ustanovení § 24 odst. 2 a 3 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

10 Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů.

11 Otázkám týkajících se nastavení soukromí lékařských prohlídek osob ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody nebo zabezpečovací detence se budu věnovat samostatně v části Článek 11 – Vězeňství.

12 Závazný pokyn policejního prezidenta č. 159/2009, o eskortách, střežení osob a o policejních celách.

provádět, v případě, že lhůta omezení osobní svobody neuplynula, zajišťuje střežení těchto míst, zejména vchodů a oken, případně bezprostředního okolí.“

V druhé části tohoto závazného pokynu věnující se celám se článek 12 věnuje lékařskému vyšetření. Toto ustanovení mimo jiné stanoví, že „u lékařského vyšetření, případně ošetření osoby, zůstane nejméně jeden policista, který je stejného pohlaví jako vyšetřovaná osoba, ve vizuálním kontaktu“.¹³ Přítomnost policistů u lékařského vyšetření osoby zbavené osobní svobody je i nadále aktuálním tématem a s plošnou přítomností policistů během vyšetření a ošetření lékařem jsem se setkala i v roce 2017.

Článek 2 – Domácí a sexuální násilí

K bodům 26 až 38

Zákon přijatý k ochraně obětí trestných činů¹⁴ má své rezervy. Vymezuje kategorii zvlášť zranitelných obětí, kterým přiznává širší okruh práv. Oběti domácího násilí však do tohoto vymezení výslovně neuvedl, přestože směrnice Evropského parlamentu a rady 2012/29 EU pokládá oběti domácího násilí za oběti s potřebou zvláštní ochrany.¹⁵ Studie vypracovaná v rámci projektu Advocats for Women – Právním proti násilí na ženách: Bílá místa české legislativy¹⁶ uvádí: „Oběti domácího násilí jsou, vzhledem ke svému postavení, prožitým psychickým i fyzickým útrapám a poměru k pachateli, ohroženy ve větší míře druhotnou újmou a postavení zvlášť zranitelných obětí by jim mělo být jednoznačně přiznáno tak, aby dané nemuselo být složitě a mnohdy nejednoznačně dovozováno z obecné a povšechné definice uvedené ve stávajícím ustanovení § 2 odst. 4 písm. d) zákona o obětech trestných činů.“

Z citované studie dále mj. vyplývá potřeba upravit ustanovení k naplňování práva na ochranu před druhotnou újmou (zabráněním kontaktu oběti s pachatelem nejen při úkonu ve věci samé, ale též bezprostředně před i po jeho provedení). Výsledky ve speciálně uzpůsobených výslechových místnostech (jsou-li v daném místě k dispozici) zavést jako povinnost, nikoliv možnost.

Výslech by se měl vést tak, aby jej nebylo nutno opakovat. V praxi však bohužel k opakovaným výslechům dochází (zejm. zřejmě z důvodu procesních chyb na straně orgánů činných v trestním řízení) anebo minimálně k tomu, že dítě/oběť musí o událostech vypovídat opakovaně před různými institucemi a odborníky (zpravidla o tom např. dítě hovoří nejprve s důvěrnou osobou, která následně věc oznámí orgánu sociálně-právní ochrany dětí/podá trestní oznámení, posléze se sociální pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dětí, znalci či odborníky spolupracujícími s rodinou, vypovídá na policii).

13 Článek 12 odst. 2 závazného pokynu policejního prezidenta č. 159/2009, o eskortách, střežení osob a o policejních celách.

14 Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

15 Článek 18 směrnice Evropského parlamentu a rady 2012/29 EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu.

16 JEŽKOVÁ, Veronika. Právním proti násilí na ženách: Bílá místa české legislativy. Praha: proFem, o. p. s., 2016, s. 87 - 97. ISBN: 978-80-904564-7-1.

K zamezení kontaktu násilníka s obětí během trestního stíhání existuje možnost zákazu kontaktu obviněného s poškozeným, osobami jemu blízkými nebo s jinými osobami, zejména svědky předběžným opatřením dle ustanovení § 88c trestního řádu.¹⁷ V případě, že k vydání předběžného opatření podle trestního řádu nedojde či vyprší jeho platnost a je zde nadále potřeba omezení kontaktu mezi násilnou osobou a dítětem, lze styk omezit či zakázat i předběžným opatřením vydaným podle občanského soudního řádu.¹⁸ Takové opatření může u soudu iniciovat i příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí,¹⁹ je však třeba, aby se o potřebě takového opatření dozvěděl. Je tedy nezbytné, aby spolu příslušné orgány spolupracovaly a předávaly si nezbytné informace. Setkala jsem se např. s případem, kdy orgány činné v trestním řízení ihned nezhájily úkony trestního stíhání, byť docházelo k velmi závažnému domácímu násilí, avšak ani nevyrozuměly o dění v rodině orgán sociálně-právní ochrany dětí, který by mohl reagovat a iniciovat a zajistit dětem alespoň formu civilněprávní ochrany.

Civilněprávní ochrana je garantována jednak ustanoveními § 751 a násl. občanského zákoníku,²⁰ ale vyplývá i z ustanovení § 907. Soud by měl násilí v rodině zohlednit i při rozhodování o uspořádání péče o dítě. Na základě poznatků z praxe usuzuji, že se tak děje málo. Alespoň z mnou provedených šetření výkonu sociálně-právní ochrany dětí to vyplývá.

Vykonává-li OSPOD funkci kolizního opatrovníka²¹ v rámci soudního řízení, je povinen hájit nejlepší zájmy dětí.²² Vyjádření OSPOD do značné míry ovlivňuje rozhodnutí soudu, proto musí obsahovat všechny rozhodné skutečnosti týkající se poměrů v rodině. Má-li OSPOD informace o násilí v rodině, je povinen poskytnout je soudu, který by je měl zohlednit při rozhodování o uspořádání péče o děti.²³

O to více je sdělení a zohlednění těchto informací nezbytné v případě, kdy trestní soud rodiče za násilí odsoudí. Zdůrazňuji, že dítě je všeobecně považováno za nepřímou oběť domácího násilí, jestliže je přítomno domácímu násilí, k němuž dochází mezi rodiči. Za oběť je dítě pokládáno i v případě, že není osobně přítomno jednotlivým útokům pachatele domácího násilí vůči přímé oběti domácího násilí.²⁴ Takové dítě je zároveň nezbytné považovat za dítě ohrožené ve smyslu § 6 písm. g) zákona o sociálně-právní ochraně dětí.²⁵ Děti by měly být vyhodnoceny a evidovány, jako ohrožené násilím v rodině, od počátku.

17 Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů.

18 Ustanovení § 76 odst. 1 písm. e) zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů.

19 Dle ustanovení § 14 odst. 1 písm. b) a odst. 6 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

20 Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

21 V souladu s ustanovením § 17 písm. a) zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

22 Nejlepší zájem a blaho dítěte jsou předním hlediskem sociálně-právní ochrany dětí (viz § 5 zákona o sociálně-právní ochraně dětí).

23 V souladu s ustanovením § 907 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 460/2016 Sb.

24 Definovala již v roce 2003 Světová zdravotnická organizace.

25 V souladu s Metodickým doporučením Ministerstva práce a sociálních věcí č. 3/2010 k postupu orgánů sociálně-právní ochrany dětí v případech domácího násilí.

Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/9466/metodika_3.pdf.

Z mé praxe vyplývá, že ač zákon o sociálních službách²⁶ vymezuje řadu sociálních služeb mj. pro rodiny postižené domácím či sexuální násilím, některých je nedostatek. Konkrétně mám na mysli odborná poradenská zařízení se zaměřením na poskytování asistovaného kontaktu rodičů s dětmi, což je vhodné mj. právě pro případy s domácím násilím – viz rovněž bod 4 ke kontaktu násilníka s obětí.²⁷

Zákon o sociálním bydlení, který by garantoval právo na důstojné bydlení i nízkopříjmovým nebo sociálně slabým jednotlivcům a rodinám, osobám ohroženým sociálním vyloučením, stále chybí. Existence sociálního bydlení by přitom velmi napomohla rovněž obětem domácího násilí vymanit se ze závislosti na násilníkovi.

Ke konci roku 2016 byl předložen návrh zákona do připomínkového řízení. Nutno upozornit, že konečná podoba zákona se výrazně odchylovala od původních myšlenek. Za zásadní nedostatek návrhu považuji skutečnost, že by obce neměly povinnost zajistit sociální bydlení a dále, že by došlo ke sloučení dvou dávek určených k úhradě nákladů na bydlení. Taková úprava by měla za důsledek, že řada rodin, které dosud nárok na dávku měli, by na ni ztratily nárok. Tento návrh zákona zatím neuspěl a je otázkou, zda se při budoucím jednání o zákonu o sociálním bydlení bude vycházet z textu tohoto návrhu.

Článek 2 – Mandát veřejného ochránce práv

K bodům 39 až 41 Zprávy

Mandát veřejného ochránce práv byl sice rozšířen, nicméně nikoliv tak široce, jak se původně předpokládalo. S účinností od 1. ledna 2018 nově vykonávám působnost v oblasti ochrany osob se zdravotním postižením a dále v oblasti práva na volný pohyb občanů Evropské unie a Evropského hospodářského prostoru a jejich rodinných příslušníků. Jiné, původně zamýšlené změny zákona o veřejném ochránci práv, přijaty nebyly.

Jako veřejná ochránkyně práv v České republice sice přispívám k ochraně lidských práv tím, že vykonávám zákonem mi vymezenou působnost za použití pravomocí, které mi za tímto účelem zákon svěřil. Nemám ale doposud všeobecný, široký mandát k ochraně lidských práv, jak je požadováno Pařížskými principy. Veřejný ochránce práv do jisté míry a v některých ohledech již v současnosti naplňuje charakteristiky národní lidskoprávní instituce ve smyslu Pařížských principů, nicméně ve formálním slova smyslu takovouto institucí není, a to jak z pohledu mezinárodního, tak vnitrostátního.

V tomto ohledu spatřuji jako největší deficit právě nedostatečnou šíří působnosti ochránce. Dle ustanovení § 1 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv²⁸ veřejný ochránce práv „působí k ochraně osob před jednáním úřadů a dalších institucí uvedených v tomto zákoně, pokud je v rozporu s právem, neodpovídá principům demokratického právního státu a dobré správy, jakož i před jejich nečinností, a tím přispívá k ochraně základních práv a svobod.“ Z citace vymezení působnosti ochránce je patrné, že mým mandátem je primárně chránit osoby před protiprávním jednáním úřadů či jiných institucí, přičemž ochrana lidských práv je

26 Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

27 V některých krajích služby pro rodiny absentují zcela, např. v Karlovarském kraji.

28 Zákona č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů.

jakýmsi „vedlejším efektem“ této činnosti, nikoliv účelem sama o sobě. Zároveň působnost ombudsmana nezahrnuje všechny oblasti práva, a tudíž ani všechna základní práva a svobody. Způsob vymezení působnosti ochránce a jeho šíře tedy nelze považovat v souladu s požadavky Pařížských principů na národní lidskoprávní instituce. Jistá omezení se týkají také pravomocí ochránce, který nemá všeobecnou pravomoc v oblasti propagace lidských práv, vzdělávání, monitorování atd.

Z vnitrostátního pohledu navíc ochránce není ze zákona povolán, aby se role národní lidskoprávní instituce ujal a sám ze své vůle požádal o mezinárodní akreditaci. Jakožto orgán veřejné moci může ochránce činit pouze to, co mu zákon výslovně dovoluje. Jakékoliv rozšiřování pravomocí či působnosti nad rámec zákona by bylo protiústavní. Ze zákona o veřejném ochránci práv nevyplývá, že by zákonodárce zamýšlel, aby se ochránce role národní lidskoprávní instituce chopil. Postupným explicitním přidáváním jednotlivých nových působností ochránce (např. v oblasti rovného zacházení, ochrany osob se zdravotním postižením, sledování vyhoštění atd.) je naopak zjevné, že zákonodárce ochranu lidských práv v obecné rovině ochránci svěřit nezamýšlel. Navíc je zřejmé, že nové působnosti jsou ochránci vždy svěřovány výslovným legislativním zakotvením, k čemuž v případě národní lidskoprávní instituce doposud nedošlo.

Článek 3 – Extradice, vyhoštění a diplomatické záruky

K bodu 42 Zprávy

V období od 1. ledna 2009 do 31. prosince 2015 proběhla nucená realizace 2471 osob se správním vyhoštěním a 2261 osob se soudním vyhoštěním z České republiky. Průběh vybraných výkonů správního a soudního vyhoštění sledují pověřeni zaměstnanci Kanceláře veřejného ochránce práv od 1. ledna 2011 na základě § 1 odst. 6 zákona o veřejném ochránci práv.

Během tohoto období ochránce zjistil, že v mnohých případech nebyli cizinci dostatečně připraveni na realizaci vyhoštění a nebyli informováni a datu a čase realizace vyhoštění. Ve svých zjištěních opakovaně upozornil také na paušální používání pout během eskorty cizinců, a proto doporučil, aby bylo užití pout vždy individuálně vyhodnocované ve vztahu ke konkrétním okolnostem, a aby byla pouta použita pouze po dobu nezbytně nutnou. Dále ve svých zprávách doporučil provádět lékařské prohlídky vyhošťovaných osob vždy před samotnou realizací vyhoštění z důvodů možných rizik během přepravy, zejména v případě letecké dopravy.

K způsobu používání donucovacích prostředků během realizace vyhoštění cizince do země původu se vyjádřil Ústavní soud v nálezu ze dne 27. října 2015, sp. zn. I. 860/15, kde konstatoval porušení základního práva stěžovatele nebýt podroben ponižujícímu zacházení podle čl. 7 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv základních svobod. V posuzovaném případě použili eskortující policisté proti vyhošťované osobě slzotvorný plyn, protože odmítala opustit zařízení. Ústavní soud dospěl k závěru, že pokud zajištěná osoba nepředstavuje hrozbu pro druhé a pouze odmítá vykonat nějaký příkaz, je použití slzotvorného spreje nepřijatelné a namísto něj by policisté měli použít jiné techniky k zvládnutí zajištěné osoby.

Alternativy k zajištění cizinců

Podle § 178d odst. 2 zákona o pobytu cizinců²⁹ Policie České republiky předává veřejnému ochránci práv kopie rozhodnutí o správním vyhoštění, rozhodnutí o zajištění a také rozhodnutí o prodloužení doby trvání zajištění cizinců neoprávněně pobývajících na území České republiky. Zaměstnanci Kanceláře veřejného ochránce práv evidují a analyzují všechna zasílaná rozhodnutí. Povinnost policie předávat kopie rozhodnutí se však nevztahuje na rozhodnutí o zajišťování žadatelů o mezinárodní ochranu v režimu zákona o azylu, popř. ukládání alternativ k zajištění těchto žadatelů. Nemám proto dostatek relevantních informací k problematice zajišťování v režimu zákona o azylu³⁰ a následující část se tedy týká pouze zajišťování cizinců v režimu cizineckého zákona.

Zákon o pobytu cizinců umožňuje zajistit cizince za účelem jeho správního vyhoštění, za účelem vycestování i za účelem jeho předání podle readmisní smlouvy/dublinského nařízení nebo také za účelem průvozu cizince přes území. Alternativy k zajištění, tzv. zvláštní opatření za účelem vycestování, jsou upraveny v § 123b a § 123c stejného zákona.

29 Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, dále označovaný též jako cizinecký zákon.

30 Zákon č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů.

Do českého právního řádu byly zavedeny novelou provedenou zákonem č. 427/2010 Sb., s účinností od 1. ledna 2011 v důsledku transpozice Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/115/ES (tzv. návratové směrnice).³¹ Požadavek na zavedení alternativ vyplývá z čl. 15 odst. 1 této směrnice.

Do 17. prosince 2015 znal právní řád pouze dvě možné alternativy k zajištění. Cizinci mohla být uložena buď povinnost oznámit adresu místa pobytu, zdržovat se tam a zároveň se pravidelně osobně hlásit policii ve stanovené lhůtě anebo povinnost složit určitou finanční částku jako záruku vycestování. Od 18. prosince 2015 nabyla účinnosti novela zákona o pobytu cizinců (novelizační zákon č. 315/2015 ze dne 11. listopadu 2015), která rozšířila výčet možných alternativ o povinnost cizince osobně se hlásit v době policií stanovené, aniž by nutně musel hlásit adresu. Tedy stávající opatření, podle kterého byl cizinec povinen hlásit adresu, zdržovat se na ní a osobně docházet na policejní služebnu, bylo rozčleněno na dvě odlišné, které již nemusely být plněny kumulativně. Vzhledem k datu nabytí účinnosti novely (17. prosince 2015) se změny, které přinesla, fakticky neprojeví v sledovaném období let 2011 – 2015.

V průběhu let 2009 – 2015 se vyskytlo značné množství případů, ve kterých správní orgán ukládání možných alternativ vůbec nezvažoval. V této souvislosti ochránce zahájil v roce 2011 šetření z vlastní iniciativy,³² v rámci kterého bylo zjištěno, že k zajištění cizinců dochází více než 4x častěji, ve srovnání s uložením některé z alternativ. Ve zprávě o šetření z dubna 2013 ochránce konstatoval především pochybení spočívající v absentujícím odůvodnění, případně nedostatečném odůvodnění nevyužití zvláštního opatření, a to zejména v případech cizinců zajištěných za účelem jejich předání dle readmisní smlouvy/dublinkého nařízení nebo při rozhodování o prodloužení doby zajištění. Kromě toho se ukázalo, že institut finanční záruky nebyl v rozhodovací praxi správních orgánů používán, a to ani v takových případech, kdy bylo ze samotného znění uvedených rozhodnutí zřetelné, že zajišťovaný cizinec disponuje vysokým finančním obnosem. V těchto případech nebyla nemožnost uložení finanční záruky uspokojivě vysvětlena. Ustanovení o finanční záruce se stalo obsoletním. Dalším problémem souvisejícím s využíváním alternativ bylo zjištění, že v skutkově velmi podobných případech správní orgány přistoupily k uplatnění opatření různé intenzity (někdy byla využita alternativa k detenci, jindy došlo k zajištění cizince). S podrobnými výsledky analýzy a s doporučeními ke zlepšení rozhodovací praxe byli seznámeni zástupci Ředitelství služby cizinecké policie a jednotlivých odborů cizinecké policie při krajských ředitelstvích policie na semináři, pořádaném nevládní organizací ASIM a Úřadem Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky. Ředitel služby cizinecké policie zároveň ochránce ubezpečil, že se závěry šetření budou seznámena všechna pracoviště cizinecké policie, kde bude stanoven jednotný postup rozhodování o ukládání alternativ k detenci a tento postup bude upraven i v rámci interních předpisů.

Monitoring rozhodnutí o správním vyhoštění a zajištění cizinců prováděn v následujícím období však ukázal, že se i nadále objevují rozhodnutí o zajištění, v nichž vůbec není zhodnocena možnost využití alternativ k detenci a ukládání alternativ je ve srovnání se zajištěním cizince pořád nedostatečné (v roce 2015 bylo kupříkladu vydáno 2564 rozhodnutí

31 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/115/ES ze dne 16. prosince 2008 o společných normách a postupech v členských státech při navracení neoprávněně pobývajících státních příslušníků třetích zemí.

32 Vedeno pod sp. zn. 2980/2011/VOP/PN.

o zajištění, zatímco alternativy byly využity pouze v 19 případech: srov. tabulku níže). Alternativa v podobě poskytnutí finanční záruky nadále nebyla využívána.

V rámci sledovaného období judikatura opakovaně uváděla nemožnost uložit jiné alternativy k detenci než ty, které zákonodárce výslovně uvedl v zákoně. Toto ovšem v roce 2015 prolomil Nejvyšší správní soud,³³ který přesun zajištěných cizinců z detenčního zařízení do přijímacího střediska, tedy střediska s mírnějším režimem, označil za tzv. faktickou alternativu k detenci. Judikatura českých soudů také opakovaně připomínala správním orgánům (tedy Policii ČR) vždy před zajištěním cizince zvážit využití mírnějších opatření a to u všech zákonných důvodů, pro které je dle zákona o pobytu cizinců možno cizince zajistit.

Statistické údaje z monitoringu za roky 2011-2015

rok	Počet vydaných rozhodnutí o správním vyhoštění za daný rok	Počet rozhodnutí o SV, ve kterých byla uložena alternativa k detenci	Počet rozhodnutí o zajištění za daný rok	Počet rozhodnutí, ve kterých vůbec nebyla zhodnocena možnost alternativ k detenci
2011	1715	65	334	62
2012	2346	70	366	105
2013	1887	57	250	42
2014	2034	44	404	23
2015	2663	19	2564	87

Článek 3 – Žadatelé o azyl a cizinci v zařízeních pro zajištění cizinců

K bodům 47 až 58 Zprávy

Podle ustanovení § 46 odst. 1 zákona o azylu žadatel o udělení mezinárodní ochrany nesmí opustit přijímací středisko do provedení stanovených úkonů. Podle § 46 odst. 3 ministerstvo provede tyto úkony bez zbytečného odkladu. V případě, že má žadatel o udělení mezinárodní ochrany za to, že ministerstvo vnitra neprovádí úkony bez zbytečného odkladu a jeho zbavení svobody se tak stalo nezákonné, může se proti omezení svobody bránit pouze žalobou proti nezákonnému zásahu, pokynu nebo donucení správního orgánu (§ 82 a násl. soudního řádu správního³⁴). Tato žaloba však nespĺňuje požadavky stanovené v čl. 5 odst. 4 Úmluvy o ochraně základních práv a svobod, která stanoví, že každý, kdo byl zbaven svobody, má právo podat návrh na řízení, ve kterém by soud urychleně rozhodl o zákonnosti jeho zbavení svobody a nařídil propuštění, je-li zbavení svobody nezákonné. Na rozdíl od žaloby proti rozhodnutí o povinnosti setrvat v přijímacím středisku (podle právní úpravy účinné do 18. prosince 2015) nebo o zajištění žadatele o mezinárodní ochranu (podle právní úpravy po 18. prosinci 2015), která v souladu s čl. 5 odst. 4 Úmluvy stanoví krátké lhůty

33 Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 17. června 2015, č. j. 1 Azs 39/2015-56. Dostupné z: <http://www.nssoud.cz/>.

34 Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů, dále zkracovaný také jako s. ř. s.

pro rozhodnutí o žalobě, totiž řízení o žalobě proti nezákonnému zásahu může trvat několik měsíců až let.

Podle právní úpravy účinné do 18. prosince 2015 cizinec, jemuž bylo řízení o udělení mezinárodní ochrany zastaveno z důvodu nepřipustnosti jeho žádosti o udělení mezinárodní ochrany z toho důvodu, že byl k posuzování žádosti o udělení mezinárodní ochrany příslušný jiný členský stát Evropské unie, nesměl opustit přijímací nebo pobytové středisko až do doby, než bude dopraven do členského státu Evropské unie příslušného k posuzování žádosti o udělení mezinárodní ochrany (ustanovení § 46 odst. 6 zákona o azylu). Tato právní úprava byla v rozporu s čl. 28 odst. 1 nařízení Dublin III, dle něhož členské státy nezajistí osobu pouze proto, že se na ni vztahuje řízení podle tohoto nařízení. V praxi tak docházelo k tomu, že žadatelé o udělení mezinárodní ochrany, u nichž bylo vedeno řízení podle nařízení Dublin III, nebyli z přijímacího střediska vůbec propuštěni ani po provedení úkonů podle § 46 odst. 1 zákona o azylu a po vydání rozhodnutí o zastavení řízení byli v zařízení drženi pouze na základě § 46 odst. 6 zákona o azylu, bez toho, aby obdrželi rozhodnutí o povinnosti setrvat v přijímacím středisku. Jediným prostředkem nápravy tak i v těchto případech byla žaloba proti nezákonnému zásahu, kterou, jak jsem uvedla výše, nelze považovat za prostředek nápravy splňující požadavky čl. 5 odst. 4 Úmluvy.

Problematickou zůstala neomezená doba pro provedení úkonů podle § 46 odst. 1 zákona o azylu, a tedy OAMP³⁵ není ani nijak časově omezen při vydání rozhodnutí o zajištění žadatele o udělení mezinárodní ochrany. Žadatelé o udělení mezinárodní ochrany přitom nemají efektivní prostředek ochrany před omezením svobody dokud OAMP rozhodnutí o zajištění nevydá. OAMP tak může k vydání takového rozhodnutí přistoupit např. až měsíc po příchodu žadatele o udělení mezinárodní ochrany do přijímacího střediska, čímž se odkládá i přezkum zajištění soudem.

Je-li žadatel o mezinárodní ochranu zajištěn v zařízení pro zajištění cizinců, je maximální doba zajištění 120 dní, nicméně je zbaven osobní svobody a nemůže se volně pohybovat v rámci areálu zařízení pro zajištění cizinců. V zařízení pro zajištění cizinců jsou žadatelé o udělení mezinárodní ochrany zajištěni společně s cizinci zajištěnými za účelem vyhoštění, tj. ve stejných materiálních podmínkách.

Zvláštní kategorií jsou cizinci, kteří jsou v České republice zajištěni v zařízení pro zajištění cizinců za účelem přemístění do jiného členského státu Evropské unie příslušného k posuzování žádosti o udělení mezinárodní ochrany a kteří před svým zajištěním nepodali v České republice žádost o udělení mezinárodní ochrany. Tyto osoby nemohou v zařízení pro zajištění cizinců požádat o udělení mezinárodní ochrany, a proto na ně není podle vnitrostátního práva nahlíženo jako na žadatele o udělení mezinárodní ochrany. Jsou zbaveni osobní svobody ve stejných podmínkách jako cizinci čekající na realizaci vyhoštění. V praxi tak dochází k zajištění de facto žadatelů o udělení mezinárodní ochrany (přestože tuto žádost nemohou podle vnitrostátní právní úpravy podat v České republice, ale podali ji v jiném členském státě a dosud o ní nebylo rozhodnuto) a v některých případech také uprchlíků, neboť rozhodnutí o přiznání postavení uprchlíka je deklaratorním aktem. Zásadním rozdílem přitom mimo jiné jsou přísnější podmínky stanovené v čl. 10 a 11

35 Odbor azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra České republiky.

směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/33/EU,³⁶ za nichž může dojít k zajištění žadatelů o udělení mezinárodní ochrany, než k zajištění cizinců za účelem jejich vyhoštění. Při zajištění žadatelů o udělení mezinárodní ochrany se musí podle vnitrostátní právní úpravy zohlednit, zda se nejedná o zranitelné osoby. Podle vnitrostátní právní úpravy se však při zajištění cizinců, kteří v České republice nepodali žádost o udělení mezinárodní ochrany, nezohledňuje, zda je cizinec zranitelnou osobou. Neposouzení zranitelnosti těchto osob je v rozporu s čl. 28 odst. 4 nařízení Dublin III. Dle uvedeného ustanovení, pokud jde o podmínky zajištění a záruky vztahující se na zajištěné osoby, použijí se na provádění přemístění do příslušného členského státu články 9, 10 a 11 směrnice 2013/33/EU. U zajištěných cizinců, kteří mají být přemístěni do příslušného členského státu, by se tedy také měly uplatnit záruky pro zajištěné žadatele a podmínky zajištění, včetně zajištění zranitelných osob podle přijímací směrnice 2013/33/EU.

Zároveň lze mít pochybnosti o tom, zda je vymezení žadatele o mezinárodní ochranu vnitrostátní právní úpravou v souladu s evropskými předpisy. Definice žadatele o udělení mezinárodní ochrany je totiž v čl. 2 písm. c) nařízení Dublin III širší než definice žadatele podle zákona o azylu. Žadatelem o udělení mezinárodní ochrany je podle nařízení Dublin III státní příslušník třetí země nebo osoba bez státní příslušnosti, kteří učinili žádost o mezinárodní ochranu, o níž dosud nebylo pravomocně rozhodnuto. Ustanovení čl. 18 nařízení Dublin III také rozlišuje mezi osobami v postavení žadatele o udělení mezinárodní ochrany a ostatními státními příslušníky třetí země nebo osobami bez státní příslušnosti. Za žadatele přitom označuje všechny osoby, které požádaly o udělení mezinárodní ochrany, pokud o této žádosti nebylo pravomocně rozhodnuto, např. po zpětvzetí žádosti nebo zamítnutím žádosti, a to také v případě, že následně podal žádost v jiném členském státě nebo pokud se nachází na území jiného členského státu bez povolení k pobytu. Přijímací směrnice, která stanoví podmínky zajištění žadatelů o udělení mezinárodní ochrany, také definuje žadatele jako státního příslušníka třetí země nebo osobu bez státní příslušnosti, kteří učinili žádost o mezinárodní ochranu, o níž dosud nebylo pravomocně rozhodnuto.

V případě zajištěných žadatelů o udělení mezinárodní ochrany nebo státních příslušníků třetích zemí či osob bez státní příslušnosti, kteří v České republice nemohou žádost o mezinárodní ochranu podat a u nichž je vedeno řízení o přemístění do jiného členského státu podle nařízení Dublin III, se vedle maximální doby zajištění podle zákona o azylu a zákona o pobytu cizinců uplatní také maximální doba zajištění podle nařízení Dublin III. To znamená, že zajištěný cizinec je propuštěn, dojde-li k dosažení maximální doby zajištění podle některého z uvedených právních předpisů. Například je-li státní příslušník třetí země, který v České republice nepožádal o udělení mezinárodní ochrany, zajištěn za účelem přemístění do jiného členského státu podle nařízení Dublin III, je propuštěn v případě, pokud se přemístění neuskuteční ve lhůtě šesti týdnů (čl. 28 odst. 3 čtvrtý pododstavec nařízení Dublin III), přestože by podle maximální doby zajištění stanovené vnitrostátním právním předpisem (180 dní) mohl být nadále zajištěn.

V roce 2015 správní soudy řešily otázku, zda cizinci mohou být zajištěni za účelem jejich přemístění na základě nařízení Dublin III, když jednou z podmínek, která musí být k zajištění takového cizince splněna, je, že existuje „vážné nebezpečí útěku“. Nařízení Dublin III přitom

36 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/33/EU ze dne 26. června 2013, kterou se stanoví normy pro přijímání žadatelů o mezinárodní ochranu (přepracované znění).

ve svém čl. 2 písm. n) stanoví, že nebezpečím útěku je „*existence důvodů, které se zakládají na objektivních kritériích vymezených právními předpisy, pro které je možné se v konkrétním případě domnívat, že žadatel nebo státní příslušník třetí země nebo osoba bez státní příslušnosti, na které se vztahuje řízení o přemístění, může uprchnout*“. Vnitrostátní právní úprava však tato objektivní kritéria nevymezila. Nejvyšší správní soud tak usnesením ze dne 24. září 2015, č. j. 10 Azs 122/2015-88, předložil Soudnímu dvoru Evropské unie předběžnou otázku, zda samotná skutečnost, že zákon nevymezil objektivní kritéria pro posuzování vážného nebezpečí útěku cizince, má za následek neaplikovatelnost institutu zajištění dle čl. 28 odst. 2 nařízení Dublin III. Soudní dvůr ve svém rozsudku ze dne 15. března 2017 ve věci C-528/15 shledal, že absence obecně závazného právního předpisu obsahujícího objektivní kritéria, na nichž se zakládají důvody, pro které je možné se domnívat, že žadatel o mezinárodní ochranu, s nímž je vedeno řízení o přemístění, může uprchnout, má za následek neaplikovatelnost čl. 28 odst. 2 nařízení Dublin III. Ze závěrů rozsudku Soudního dvora Evropské unie vyplývá, že v období od 1. ledna 2014 do 17. prosince 2015 byla všechna zajištění osob za účelem jejich přemístění podle nařízení Dublin III nezákonná z důvodu absence potřebného právního základu pro zajištění ve vnitrostátní právní úpravě.

Od 18. prosince 2015 zákon o azylu i zákon o pobytu cizinců již vymezují „vážné nebezpečí útěku“. Problematickým je, že tyto definice obsahují pouze demonstrativní výčet případů, kdy lze shledat vážné nebezpečí útěku. Definice v zákoně o azylu a v zákoně o pobytu cizinců nejsou totožné. Definice v zákoně o pobytu cizinců nad rámec definice v zákonu o azylu stanoví, že za vážné nebezpečí útěku se považuje, pokud cizinec pobýval na území neoprávněně a také pokud cizinec, který bude předán do státu přímo nesousedícího s Českou republikou, nemůže oprávněně samostatně do tohoto státu cestovat a nemůže uvést adresu místa pobytu na území.

K bodům 59 až 61 Zprávy

Podle § 27 zákona o azylu ve znění účinném do 17. prosince 2015 mělo ministerstvo vnitra rozhodnout o žádosti o udělení mezinárodní ochrany do 90 dnů ode dne zahájení řízení. Zákon zároveň stanovil, že nelze-li vzhledem k povaze věci rozhodnout v této lhůtě, může ji ministerstvo přiměřeně prodloužit. O prodloužení lhůty mělo účastníka řízení bez zbytečného odkladu písemně vyrozumět. Právní úprava nestanovila žádnou maximální lhůtu pro rozhodnutí o žádosti. V řadě případů tak docházelo ke zcela mechanickému prodlužování lhůty. Ministerstvo vnitra žadatele pouze vyrozumělo, že podklady, které k posouzení jeho případu shromáždil, neumožňovaly vydání rozhodnutí v řádné lhůtě. Z toho důvodu prodloužil lhůtu pro vydání rozhodnutí za účelem dalšího doplnění podkladů.

Prostředkem ochrany proti nepřiměřenému prodlužování lhůty pro vydání rozhodnutí je návrh na uplatnění opatření proti nečinnosti, který se v případě namítaných průtahů v řízení o mezinárodní ochraně podává k ministru vnitra. Jak vyplývá ze zprávy o šetření vedeném tehdejším veřejným ochráncem práv ze dne 7. srpna 2012,³⁷ byl návrh na učinění opatření proti nečinnosti zcela neefektivní prostředek ochrany, neboť ministr při posouzení takového návrhu shledal, že žadatel o udělení mezinárodní ochrany nebyl oprávněn k podání žádosti. Jednou z podmínek pro uplatnění této žádosti totiž je, že uplynula zákonem stanovená lhůta pro vydání rozhodnutí. Pokud tedy ministerstvo prodloužilo lhůtu pro vydání rozhodnutí

³⁷ Vedeno pod sp. zn. 1098/2011/VOP/JŠM.

a žadatele o tomto prodloužení informovalo, nemohl se žadatel domoci posouzení návrhu na uplatnění opatření proti nečinnosti.

Z rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 6. února 2013, č. j. 1 Ans 19/2012-43, vyplývá, že při posouzení existence průtahů v řízení o udělení mezinárodní ochrany musí být posouzeno, zda opakované prodlužování lhůty ve věci je odůvodněné, nebo představovalo spíše libovůli správního orgánu. Nejvyšší správní soud dále shledal, že lhůta pro vydání rozhodnutí o udělení mezinárodní ochrany ve smyslu § 27 odst. 1 zákona o azylu může být prodlužována pouze ve výjimečných a řádně odůvodněných případech. Stanovil, že opakované prodloužení lhůty odůvodněné pouze obecným tvrzením, že nebylo shromážděno dostatečné množství podkladů pro vydání rozhodnutí, nelze považovat za přiměřené. Nejvyšší správní soud dále v rozsudku ze dne 11. ledna 2012, č. j. 8 Ans 14/2012-35, shledal, že výklad ministerstva, že jediným požadavkem pro možnost prodloužení lhůty k vydání rozhodnutí je vyrozumění žadatele o mezinárodní ochrany, aniž by muselo být prodloužení lhůty odůvodněno, je formalistický a vedl by k absurdním důsledkům, kdy by ministerstvo vnitra mohlo lhůty libovolně prodlužovat, aniž by bylo nutné zkoumat jeho procesní postup či aktivitu v řízení. Žadateli o mezinárodní ochranu by byla zároveň odepřena jakákoliv možnost ochrany proti nečinnosti, protože žaloba na ochranu proti nečinnosti by mohla být úspěšná pouze v případě, kdy by správní orgán opomněl lhůtu pro vydání rozhodnutí prodloužit. Ministerstvo vnitra je povinno v řízení o mezinárodní ochraně dodržovat základní zásady správního řízení a tedy ve smyslu § 6 správního řádu³⁸ vyřizovat věci bez zbytečných průtahů. Tyto závěry následně zopakoval i v rozsudku ze dne 27. srpna 2016, č. j. 1 Ans 11/2013-51.

Tehdejší veřejný ochránce práv ve zprávě o šetření ze dne 27. ledna 2012³⁹ upozornil na negativní vliv délky řízení o mezinárodní ochraně na psychiku žadatelů, kteří se nacházejí v nestabilní situaci, v cizím prostředí, bez perspektivy „normálního života“ a ukotvení na území České republiky. Tentýž žadatel požádal o zadostiučinění v penězích za způsobenou nemajetkovou újmu dle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci. Obvodní soud pro Prahu 7 v rozsudku ze dne 4. července 2013, č. j. 14 C 180/2012-39, konstatoval, že v předmětném řízení došlo k nesprávnému úřednímu postupu a žalobci přiznal náležité přiměřené zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu. Soud přitom zohlednil i zdravotní stav žalobce, který trpěl srdečním onemocněním a cukrovkou a s ohledem na jeho finanční situaci se mu stávala medikamentózní léčba nedostupnou.

V roce 2015 jsem zahájila šetření⁴⁰ na základě podnětu žadatele o udělení mezinárodní ochrany z Konžské demokratické republiky, který o mezinárodní ochranu v České republice požádal dne 28. dubna 2006. Krajský soud dvakrát zrušil rozhodnutí o zamítnutí žádosti o udělení mezinárodní ochrany, naposledy v únoru 2012. Stěžovatel trpí dle doložené lékařské zprávy posttraumatickým syndromem s depresí střední až velké závažnosti s psychosomatickou nadstavbou. Podle další lékařské zprávy nejistota stěžovatele, zda mu bude mezinárodní ochrana v České republice udělena, či nikoliv vede k prohlubování dezintegrace osobnosti stěžovatele a přispívá k nepříznivému vývoji jeho stavu. O žádosti

38 Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů.

39 Vedeno pod sp. zn. 1191/2011/VOP/JŠM.

40 Vedeno pod sp. zn. 4633/2015/VOP/HL.

stěžovatele doposud nebylo rozhodnuto. Vzhledem k tomu, že žádost o mezinárodní ochranu podal před 18. prosincem 2015, nevztahuje se na řízení o jeho žádosti maximální lhůta pro rozhodnutí o žádosti o mezinárodní ochranu, která byla do vnitrostátní právní úpravy zavedena po tomto datu.

K bodům 52 až 58 Zprávy

Tato část periodické zprávy České republiky sice uznává, že při velkém nárůstu počtu cizinců na několik týdnů podmínky v zařízení Bělá-Jezová nebyly zcela uspokojivé, nezmiňuje však, že několik mých zpráv označilo v této době podmínky za rozporné s čl. 3 Úmluvy, ani to, že vůči České republice vydal ESLP předběžná opatření vztahující se k zajištění dětí.⁴¹ Nesouhlasím ani s tím, že taková situace byla pouze „několik týdnů“, neboť podmínky v zařízeních, zejména pro děti, jsem kritizovala již ve zprávě za rok 2014,⁴² poté v srpnu 2015 a pouze mírné zlepšení jsem zaznamenala teprve v říjnu 2015.⁴³ Požaduji doplnit informace popisující podmínky v zařízení, viz níže mé komentáře k jednotlivým bodům zprávy.⁴⁴ Některé problematické oblasti práva nezmiňuje vůbec.

První, která je pro děti cizince klíčová, je otázka zjišťování věku cizince. Právní úprava zjišťování věku je nedostatečná, omezuje se na to, že v případě pochybností o věku je policie oprávněna cizince zajistit jako zletilého do doby, než je zjištěn jeho skutečný věk. Policie má zahájit úkony ke zjištění věku nezletilého cizince bez doprovodu bezodkladně po jeho zajištění. Zákon o pobytu cizinců nezajišťuje, aby se a) na cizince do provedení zkoušky věku hledělo jako na nezletilého (*benefit of doubt*), neupravuje ani b) jakým způsobem probíhá zjišťování věku, c) jaké má pro cizince důsledky, když se rozhodne nepodrobit zkoušce věku,

41 Rozhodnutí A. O. a další proti České republice, stížnost č. 52274/15 ze dne 19. října 2015. L. P. a další proti České republice, stížnost č. 61025/16 ze dne 21. října 2016. V obou případech ESLP stanovil, že Česká republika musí rodiny s dětmi přesunout do prostředí vyhovující podmínkám čl. 3 Úmluvy.

42 Konkrétně na str. 6 až 8. Již v té době jsem upozorňovala na nedostatečnou stravu pro děti (chybějící svačinky a výdej jídla pouze 3x denně), nedostatečné zajištění hygienických potřeb (např. dětských plen), omezené otevření dětského centra jen po dobu 1 – 1,5 hod. denně a jeho uzavření v případě nepřítomnosti vychovatelky, a shledala jsem podmínky v rozporu s čl. 3 Úmluvy.

43 Citace ze str. 11: „*Děti jsou ubytovány v zařízení s vězeňským režimem s veškerými jeho atributy (sčítání osob, přítomnost uniformovaných složek), mnoho dětí, i velmi malých, nemá jiné boty, než žabky, či tzv. kroxy. Počátkem října je přítom už chladno. Není možné prát dětské oblečení v pračce. O víkendu nejsou k dispozici žádné aktivity.*“

44 Cituji svoji zprávu (str. 17), v jakých podmínkách děti pobývaly v zařízení v srpnu 2015:

„- kvůli špině a průjmové epidemii se bojí své děti umývat ve společných koupelnách a bojí se využívat společných toalet,

- poukazovali na nedostatek sunaru pro děti, jehož přísun je nahrazován polotučným mlékem,

- i když jsou dětem vydávány tzv. svačinky, např. mléčné výrobky, není kde je uskladnit,

- dětem chybí oblečení a boty,

- není k dispozici dostatečné množství plen,

- nejsou k dispozici hrnky,

- i velmi malým dětem je vydávána kvalitativně stejná strava jako dospělým (viz obr. č. 18 a 19), pouze obohacená o tzv. svačinky (např. 0,5 l polotučného mléka),

- děti se bojí policistů a pracovníků soukromé bezpečnostní agentury,

- zaznamenali jsme, že děti si s ohledem na nedostatek aktivit hrají na policisty a pracovníky soukromé bezpečnostní agentury, případně na útek z vězení, když podhrabávají čtyřmetrové ploty s ostnatým drátem.“

či d) jak postupovat v případě pochybností o věku po provedení zkoušky věku. Jediná využívaná metoda (zjišťování tzv. kostního věku TW 3) je nepřesná, neboť kostní a kalendářní věk se mohou lišit až o dva roky a výsledky vyšetření jsou často sporné.⁴⁵ Doporučuji do zprávy doplnit, že právní úprava zjišťování věku cizinců na hraně dospělosti je nedostatečná a že v praxi není tato otázka uspokojivě vyřešena.

V celé části chybí zmínka o tom, že v této době cizinci neměli dostatečný přístup k právní pomoci, což zhoršilo také jejich informování o své situaci a možnost bránit se omezení na svobodě. Požaduji tuto informaci doplnit. Finanční podpora nevládních organizací, které poskytovaly bezplatné právní poradenství žadatelům o mezinárodní ochranu a zajištěným cizincům byla zastavena 1. července 2015. Státní orgány nyní uznávají, že v uvedené době byla právní pomoc v zařízení nedostatečná a s ohledem na krátké odvolací lhůty zhoršovala přístup cizinců k oprávněnému prostředku.⁴⁶ Ještě v říjnu 2015 byla součástí doporučení Radou vlády pro lidská práva informace, že právní pomoc funguje jen na dobrovolné bázi.⁴⁷

Ve zprávě dále schází informace, že dlouhou dobu byly od cizinců podléhajícím nařízením Dublin III nezákonným způsobem vybírány úhrady za ubytování a stravu, pro které neexistoval zákonný podklad. Více informací k tomu zmiňuji už ve své zprávě z roku 2014, ani v roce 2015 nebyl tento nedostatek napraven.⁴⁸ V říjnu 2015 k ukončení vybírání nezákonného poplatku vyzvala také Rada vlády pro lidská práva.⁴⁹

K bodu 52 Zprávy

Policie dlouhodobě zastávala názor, že děti ubytované s rodiči v zařízení pro zajištění cizinců nejsou omezeny na své svobodě. S tímto závěrem dlouhodobě nesouhlasím⁵⁰ a skutečnost, že ubytování dětí s rodiči v tomto režimu představuje faktické omezení na svobodě, potvrdil i Ústavní soud v rozhodnutí, které se vztahuje k období vydání zprávy.⁵¹ Požaduji zprávu doplnit v tomto smyslu.

Pokud jde o tvrzení, že zajištění dětí bylo používáno pouze jako krajní prostředek, tento závěr je v rozporu s mými zjištěními z návštěvy zařízení pro zajištění cizinců Bělá-Jezová

45 Viz Informace MŠMT týkající se nezletilých cizinců bez doprovodu v zařízeních pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy a preventivně výchovné péče, č. j. MSMT-3839/2015-3, body 3.8 – 3.9.

46 Srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30. června 2015, č. j. 4 Azs 122/2015 – 23, ale též moji zprávu z října 2015, v níž jsem konstatovala, že „cizinci ubytovaní v tělocvičnách a buňkách vůbec nevěděli o nabídce bezplatné právní pomoci. Přitom potřeba právní pomoci cizincům umístěným v tzv. příjmových částech zařízení (tělocvična), s ohledem na existenci velice krátkých lhůt, např. pro žádost o mezinárodní ochranu, je zvláště naléhavá. Cizinci ubytovaní na budovách byli o možnosti bezplatného právního poradenství poskytovaného v zařízení v průměru 3x za 14 dnů informováni na nástěnce (nikoliv však v jazyce arabském a perském). Přestože je dle vedení zařízení o využívání bezplatné právní konzultace mezi cizinci malý či dokonce žádný zájem, velká část cizinců přesto žádala zaměstnance Kanceláře, aby jim vysvětlili jejich situaci a smysl českojazyčného rozhodnutí o zajištění.“

47 Viz: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/pri-uradu-vlady/jiri-dienstbier/aktualne/rada-vlady-pro-lidska-prava-schvalila-podnety-k-lepsimu-zachazeni-s-cizinci-135658/>.

48 Zpráva za rok 2014, str. 16.

49 Viz: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/pri-uradu-vlady/jiri-dienstbier/aktualne/rada-vlady-pro-lidska-prava-schvalila-podnety-k-lepsimu-zachazeni-s-cizinci-135658/>.

50 Srov. zpráva o šetření sp. zn. 1192/15/VOP, body C.1.1 a C.1.2.

51 Nález Ústavního soudu ze dne 10. května 2017, sp. zn. III. ÚS 3289/14, body 41 a 43.

popsanými ve zprávě o systematické návštěvě z 9. září 2015.⁵² V době mé návštěvy se v zařízení nacházelo 147 dětí, z nichž 5 bylo nezletilých bez doprovodu, z celkem asi 659 cizinců. Jde o poměrně vysoký poměr dětí z celkového počtu cizinců omezených na svobodě a zpráva jej vůbec neuvádí. Požaduji tedy zprávu doplnit minimálně o konstatování, že v určité době se nepovedlo, aby zajištění dětí bylo pouze krajním prostředkem.

K bodům 55 a 57 Zprávy

Pokud jde o volnočasové aktivity pro děti (včetně přístupu do mateřského centra) a o materiální vybavení ubytování, z mých systematických návštěv v srpnu 2015 vyplývalo, že:

a) zhruba padesáti dětem ubytovaným na buňkách nebyly k dispozici žádné aktivity, ani pro ně nebyl přizpůsobený prostor, neměly přístup ani do zmíněného mateřského centra.⁵³ U výdeje oběda asistovala pořádková služba čítající 10 – 15 policistů v helmách a kuklách, nebyly zde k dispozici stoly a židlí byl nedostatek, do prostorů osob se vši byly ubytovávány další osoby bez jakéhokoli opatření, atd.⁵⁴

b) v témže období pro děti ubytované na budově A, vyhrazené pro zranitelné osoby, bylo dětské centrum otevřeno po dobu 2 hodin denně, poté bylo uzavřeno. V této části navíc některé děti byly ubytovány v prostorech bez soukromí, nebo osm lidí v jedné místnosti sdílelo 5 postelí, některé ubytované osoby neobdržely žádné hygienické potřeby, neměnilo se ložní prádlo, nebyla k dispozici pračka, ani lednice.⁵⁵

Uvedené informace kontrastují s tím, co uvádí ve zprávě vláda. Požaduji jejich zohlednění ve zprávě.

V textu je uvedeno, že v mateřské školce je trvale přítomna vychovatelka. V době mých systematických návštěv však v celém zařízení, v němž bylo umístěno až 147 dětí, působila jedna animátorka volného času pro děti.⁵⁶ Situace, že mateřské centrum bylo otevřeno pouze na dobu 1,5-2 hodin denně, nebyla krátkodobá na několik týdnů, neboť jsem na ni poukazovala již ve zprávě za rok 2014,⁵⁷ poté v srpnu 2015 a mírné zlepšení jsem zaznamenala teprve v říjnu 2015.⁵⁸

K bodu 56 Zprávy

Vyjádřila jsem znepokojení, že není dodržováno lékařské tajemství, neboť pracovník bezpečnostní služby vyčkával v průběhu ošetření na chodbě s pootevřenými dveřmi nebo byl přítomen přímo v ordinaci. Zaznamenala jsem také potíže s dostupností zdravotní péče, které vyplývaly z neporozumění českému jazyku, z nepřítomnosti tlumočnicka a z nedostatku

52 Vedené pod sp. zn. 24/2015/NZ/OV.

53 Body 3 a 6.1 zprávy, sp. zn. 24/2015/NZ/OV.

54 Bod 3 tamtéž.

55 Body 4 a 6.2 tamtéž.

56 Bod 6 tamtéž.

57 Str. 7.

58 Str. 11.

psychologické péče. Na problémy s porozuměním jsem poukazovala již v roce 2014,⁵⁹ přetrvávaly i v roce 2015, a vedly k nedůvěře cizinců vůči lékařům. Cizincům byly například odebírány jejich léky a nebylo jim vysvětleno, jaké nové léky jsou předepsány. Měli často pocit nedostatečného vyšetření, neboť se k léčebnému postupu či diagnóze nemohli vyjádřit. Rychlý přístup k zdravotní péči byl omezen i tím, že přístup k lékaři musel být zprostředkován pracovníky bezpečnostní agentury.⁶⁰

Jelikož se i zde jednalo o přetrvávající problém, který jsem zaznamenala ve třech svých zprávách, požaduji v tomto smyslu doplnit bod 56.

K bodu 57 Zprávy

Mé poznatky ze systematických návštěv neodpovídají zde uvedeným informacím ve vztahu k zařízení Bělá-Jezová. K hygienickým potřebám (např. plenky) jsem již výše uvedla, že v roce 2014 byly distribuovány v nedostatečném počtu 2-3 ks na den pro 1-1,5 roční dítě, a navíc je nebylo možné dokoupit.⁶¹ Zpráva sice informuje o možnosti požádat o poskytnutí hygienických potřeb častěji, avšak v roce 2014 jsem poukázala na to, že o tom nevěděli ani cizinci, a v názoru na to se rozcházel i zaměstnanci zařízení.⁶² V roce 2015 v srpnu se situace zhoršila natolik, že někteří cizinci hygienické potřeby neobdrželi vůbec, nebyla k dispozici ani vhodná obuv či oblečení, ani pračka, mikrovlnná trouba, neměnilo se ložní prádlo. Ačkoli zde byla varná konvice, byla zajištěná tak, že se nedala naplnit vodou, atd.⁶³ Mnou popsany skutečný stav v zařízení je v rozporu s téměř všemi informacemi zde popsány a v některých ohledech se nejednalo jen o nedostatky během léta 2015. Stav popsany vládou spíše odpovídá stavu po roce 2016 a postupně v průběhu roku 2017, po mých opakovaných výtkách a vydaných předběžných opatřeních Evropského soudu pro lidská práva.

Informace navíc neodpovídají za všechna zařízení, například informace, že „koupelny se sprchami jsou vždy společné pro dva pokoje, stejně tak jako sociální zařízení“ platila pouze v některých budovách v Bělé-Jezové (nikoli na budově D, kde byli ubytováni muži, jak vyplývá z mé zprávy z 8. července 2015,⁶⁴ ale ne v zařízení v Drahonicích. Z této zprávy také vyplývá, že v ZZC Bělá-Jezová byl nedostatek teplé vody.⁶⁵

59 Str. 18

60 Viz moji zprávu z října 2015, str. 26.

61 Str. 15 téže zprávy.

62 Str. 16 zprávy.

63 Str. 21, 22, 23 uvedené zprávy.

64 Vedené pod sp. zn. 8/2015/NZ/OV ze dne 8. července 2015; zpráva není veřejně dostupná.

65 „Voda je na budově D ohřívána zásobníkovým ohříváčem vody (tzv. boiler). V umývárkách ani ve sprchách nejsou instalovány kohoutky oddělující teplou a studenou vodu, proto je klientům k dispozici pouze teplá voda. V době holení (s ohledem na nemožnost regulace teploty vody), či v případě současného sprchování více klientů, je teplá voda do doby opětovného nahřátí boileru vyčerpána. Cizinci tvrdili, že teplá voda je přiváděna také do zásobníků na splachování WC, což rovněž přispívá k brzkému vyčerpání zásob teplé vody. V době návštěvy pověřených zaměstnanců Kanceláře tekla již studená voda, proto nebylo možné toto tvrzení cizinců ověřit na místě.“

K bodu 58 Zprávy

Jak jsem už zmínila, popis situace jako „ne zcela uspokojivé“ považuji za eufemismus, mám za to, že v tomto období byl standard v zařízení Bělá-Jezová zcela nedostatečný a v rozporu s čl. 3 Úmluvy pro všechny zajištěné cizince, nikoli jen pro děti.

K bodu 60 Zprávy

V období roku 2015 jsem zaznamenala, že se zvýšil počet rozhodnutí o správním vyhoštění i ve vztahu k některým problematickým zemím (např. Irák, Afghánistán, Somálsko, Sýrie). Vedu proto šetření, které se týká toho, jestli v těchto případech u cizinců bylo dostatečně posouzeno, zdali jim po návratu do zemí původu nehrozilo riziko mučení, nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestu. V šetření jsem shledala, že posuzování tohoto rizika bylo zcela nedostatečné. Ačkoli formálně tito cizinci nebyli žadateli o mezinárodní ochranu, v rámci šetření jsem rovněž zkoumala, jaká byla informovanost cizinců o možnosti požádat o mezinárodní ochranu, a i tuto jsem shledala nedostatečnou. V některých případech nebylo prokazatelné, že by cizinci byli informováni ve svém jazyce, nebo nebyli dostatečně informováni, jaké důsledky pro ně má podání či nepodání žádosti (např. sdělili, že by rádi požádali, avšak v zemi, kde žijí jejich příbuzní, ačkoli neměli žádné informace o tzv. dublinském systému, který možnost podání žádosti v jiné evropské zemi omezuje apod.).⁶⁶ V určité době (viz výše) v zařízeních pro zajištění cizinců nebyla zajištěna bezplatná právní pomoc, a cizinci tak neměli ani přístup k právníkům, kteří by jim vysvětlili, v jakých případech lze požádat o mezinárodní ochranu nebo jaké jsou důsledky podání či nepodání žádosti.⁶⁷

Někteří cizinci se dostali k právnímu poradenství po uplynutí sedmidenní lhůty, během níž lze požádat o mezinárodní ochranu (§ 3b odst. 1 zákona o azylu) a ačkoli požádali o prominutí zmeškání lhůty kvůli nedostatečné informovanosti, policie jejich žádostem nevyhověla. V roce 2015 byla uvedena sedmidenní lhůta propadná bez jakýchkoli výjimek, a teprve od konce prosince 2015 byla do zákona přidána výjimka z této lhůty pro případy tzv. uprchlíků *sur place*, tedy pro osoby, kde se jejich situace po uplynutí lhůty výrazně změnila například v důsledku změny poměrů v zemi původu (§ 3b odst. 3 zákona o azylu, ve znění zákona č. 314/2015 Sb.).

Tuto situaci nedostatečné informovanosti dobře popsal Ústavní soud v nálezu I. ÚS 630/16 ze dne 29. 11. 2016, který se ale vztahuje k posuzovanému období, v bodech 65-66 a dospěl k závěru, že „používané poučení nedostatečným, až zavádějícím způsobem cizince informuje o důsledcích uplynutí této lhůty. Poučení by mělo obsahovat informaci o tom, že evropské právo neumožňuje si libovolně vybrat členskou zemi, kde cizinec požádá o mezinárodní

66 Viz např. mé vyjádření k řízení u Ústavního soudu, sp. zn. 16/2016/SZD, dostupné na eso.ochrance.cz.

67 Vyhodnocení systematické návštěvy ze dne 13. října 2015, sp. zn.: 24/2015/NZ/OV: „Nedostatek informovanosti je způsoben i nedostatkem právní pomoci, která je v zařízení jednotlivým lidem dostupná vlastně náhodně podle toho, zda se o ní a o její povaze dozví. Cizinci ubytovaní v tělocvičnách a buňkách vůbec nevěděli o nabídce bezplatné právní pomoci. Přitom potřeba právní pomoci cizincům umístěným v tzv. příjmových částech zařízení (tělocvična), s ohledem na existenci velice krátkých lhůt, např. pro žádost o mezinárodní ochranu, je zvláště naléhavá. Cizinci ubytovaní na budovách byli o možnosti bezplatného právního poradenství poskytovaného v zařízení v průměru 3x za 14 dnů informováni na nástěnce (nikoliv však v jazyce arabském a perském). Přestože je dle vedení zařízení o využívání bezplatné právní konzultace mezi cizinci malý či dokonce žádný zájem, velká část cizinců přesto žádala zaměstnance Kanceláře, aby jim vysvětlili jejich situaci a smysl českojazyčného rozhodnutí o zajištění.“ Dostupné z: www.eso.ochrance.cz.

ochranu, a že v případě, že o ni nepožádá v České republice, kde se právě nachází, může být v důsledku vyhoštění do své země původu. I s ohledem na to, že cizinci nejsou příslušnými státními orgány dostatečně poučeni o všech aspektech řízení o udělení mezinárodní ochrany, jak je výše uvedeno, je tedy právní pomoc pro pochopení situace a účinnou obranu dotčeného cizince nezbytná. V každém případě však, pokud cizinec v sedmidenní lhůtě neobdrží kvalifikovanou právní pomoc, jejímž prostřednictvím bude moci dohlédnout všechny důsledky uplynutí této lhůty (včetně například provázanosti s rozhodnutím o správním vyhoštění, které by nebylo vykonatelné), nelze možnost požádat o mezinárodní ochranu v této krátké lhůtě považovat za účinný prostředek nápravy proti možnému vyhoštění.“ (bod 65)

Cizinci s uloženým vyhoštěním mohli podat odvolání v pouze pětidenní lhůtě, kterou často rovněž nestihli využít kvůli absenci právní pomoci.⁶⁸ V případech, které jsem posuzovala, pouze v jednom případě měl cizinec kontakt s právníkem během této pětidenní lhůty a stihl tak podat odvolání (i v tomto případě však opožděné kvůli absenci podpisu). V dalších případech byla odvolání podána po uplynutí této lhůty a byla považována za opožděná. Z toho důvodu téměř neexistují rozhodnutí správních soudů, která by se týkala rozhodnutí o správním vyhoštění do těchto problematických zemí. Mnoho cizinců tak v důsledku krátké lhůty zároveň přišlo o možnost domáhat se přezkumu u soudu. Ačkoli tedy žaloba má ze zákona odkladný účinek, v uvedeném období na ni mnoho cizinců nedosáhlo.

Článek 3 – Osoby bez státní příslušnosti

K bodům 62 až 65 Zprávy

Česká zákonná úprava neobsahuje definici osoby bez státní příslušnosti a do vnitrostátní úpravy tak nepromítá její vymezení z Úmluvy o právním postavení osob bez státní příslušnosti z roku 1954. Tato Úmluva je pro Českou republiku závazná, pro definici osoby bez státní příslušnosti je nicméně nezbytné pracovat přímo s textem Úmluvy. Dle zákona o pobytu cizinců spadají osoby bez státní příslušnosti pod obecnou kategorii „cizince“, jímž se rozumí každá fyzická osoba, která není státním občanem České republiky (§ 1 odst. 2 zákona). V zákoně o pobytu cizinců, který na postavení osob bez státní příslušnosti dopadá, neexistuje úprava specificky reflektující postavení a potřeby osob bez státní příslušnosti. Ty jsou tak odkázány na využití existujících typů pobytových oprávnění za stejných podmínek jako cizinci, kteří jsou státními příslušníky jiných zemí.

V české zákonné úpravě po celé sledované období chyběla jakákoli právní úprava procesu určení osob bez státní příslušnosti. Novelou zákona o azylu účinnou od 18. prosince 2015 bylo do v § 8 písm. d) zákona včleněno ustanovení, které uvádí, že Ministerstvo vnitra „rozhoduje o žádostech podaných podle Úmluvy o právním postavení osob bez státní příslušnosti.“ Tím je stanovena kompetence ministerstva rozhodovat o žádostech osob o určení, že se jedná o osoby bez státní příslušnosti. Přijatá právní úprava však neobsahuje jakoukoli další specifickou regulaci, jak co se týče samotného řízení vedeného na základě této žádosti a procesního postupu v něm (včetně například lhůt pro vydání rozhodnutí), tak co se týče právního postavení osoby po dobu řízení a zejména po něm, pokud bude deklarováno, že se jedná o osobu bez státní příslušnosti. Přijatá úprava tak fakticky nijak

68 Viz mé vyjádření k Ústavnímu soudu cit. výše.

neřeší často bezvýchodné postavení osob bez státní příslušnosti a nedostatečnou ochranu jejich práv. Česká republika se tak vůči přinejmenším části osob bez státní příslušnosti žijící na jejím území dopouští porušení závazků plynoucích z Úmluvy o právním postavení osob bez státní příslušnosti z roku 1954, když osobám spadajícím do rozsahu úmluvy negarantuje přístup k právům, která jim úmluva přiznává, a nestanoví ani účinný mechanismus, kterým se mohou domoci uznání svého postavení dle úmluvy.

Nemožnost účinně identifikovat osoby bez státní příslušnosti žijící na území České republiky se promítá rovněž do absence spolehlivých statistik či databáze osob bez státní příslušnosti. Jejich počet je částečně dovozován z jiných statistik týkajících se počtu cizinců s oprávněním k pobytu na území České republiky či žadatelů o mezinárodní ochranu, ty však nepodávají věrohodný obraz o celkovém počtu těchto osob žijících (často bez dokladů a bez možnosti stávajícími zákonnými prostředky dosáhnout svých práv a vyřešení svého statusu) na území a o skutečném rozsahu problému.

K 1. lednu 2014 nabyl účinnosti nový zákon o státním občanství České republiky.⁶⁹ Uvedených dětí se týká úprava § 5 zákona, který stanoví: „*Státní občanství České republiky nabývá narozením i dítě, které se narodí na jejím území a které by se jinak stalo osobou bez státního občanství (dále jen „bezdomovec“), pokud jsou oba rodiče dítěte bezdomovci a alespoň jeden z nich má na území České republiky ke dni narození dítěte povolen pobyt na dobu delší než 90 dnů.*“ Přijatá úprava tak z této možnosti vylučuje dvě skupiny dětí ohrožených bezdomovectvím. První z nich jsou narozené děti, které se sice stanou osobou bez státní příslušnosti, avšak nesplní podmínku, že oba jejich rodiče jsou bezdomovci. Tato podmínka nereflektuje skutečnost, že právní úprava řady států omezuje možnost rodičů, kteří sami jsou jejich státními občany, přenést státní občanství na své děti. Bez mála 30 zemí světa dosud neumožňuje ženám přenést občanství na své děti, další země tuto možnost omezují ve vztahu k rodičům, kterým se dítě narodí v zahraničí mimo manželství. Osobou bez státní příslušnosti se tak může stát dítě narozené na území, i pokud jeden (či dokonce oba) z jeho rodičů sami bezdomovci nejsou. Na případy těchto dětí však česká právní úprava nepamatuje. Další restriktivní podmínka stanoví, že alespoň jeden z rodičů musí mít ke dni narození dítěte povolen na území pobyt na dobu delší než 90 dnů (tedy dlouhodobý či trvalý pobyt). Tato podmínka je fakticky – zejména v kombinaci s de facto neexistující právní úpravou řešící postavení osob bez státní příslušnosti na území České republiky – pro část osob bez státní příslušnosti nesplnitelná.

V případě nalezců stanoví právní úprava v § 10 možnost, že „*[d]ítě mladší 3 let nalezené na území České republiky, jehož totožnost se nepodaří zjistit, nabývá státní občanství České republiky dnem nalezení na území České republiky, pokud do 6 měsíců ode dne nalezení nevyjde najevo, že nabylo státní občanství jiného státu.*“ Není však jednoznačně řešena situace nalezených dětí starších 3 let.

69 Zákon č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Článek 10 – Školení směřující k odhalování známek špatného zacházení

K bodům 67 až 70 Zprávy

Nemám informace o tom, že by pro sestry, zdravotnický personál, nelékařské personál a další odborníky byla zavedena systematická školení v odhalování známek fyzických a psychických újem a jejich ošetřování, které jsou výsledkem mučení a špatného zacházení popsaného v Istanbulsém protokolu.

Lékařská zjištění o špatném zacházení

Výbor CPT ve své zprávě pro Českou republiku o návštěvě vykonané v roce 2014 doporučil,⁷⁰ aby bylo zavedeno metodické zaznamenávání zranění a podávání zpráv příslušným orgánům službami zdravotní péče, protože toto může napomáhat předcházení špatného zacházení.

Příprava legislativního návrhu spadá do gesce Ministerstva zdravotnictví, kterému také usnesením vlády byl tento úkol zadán ke splnění do 31. prosince 2016.⁷¹ Přestože jsem ministři sama nabídla svou pomoc, na moji nabídku nereagoval. Ministr zdravotnictví svůj úkol nesplnil a naopak mu byl vládou zrušen usnesením ze dne 25. ledna 2017.⁷² Do současnosti tedy nebyl předložen žádný návrh novely zákona o zdravotních službách,⁷³ reagující na toto doporučení Výboru CPT.

Článek 10 – Zločiny z rasové nenávisti a opatření proti diskriminaci menšin

K bodům 71 a 72 Zprávy

Kampaň proti rasismu a násilí z nenávisti („Kampaň“) byla realizována Agenturou pro sociální začleňování Úřadu vlády ČR („Agentura“) s cílem kultivovat diskuse a přístup k ohroženým menšinám. Dle původního plánu měla proběhnout mezi lety 2014 až 2016. Nakonec byla prodloužena až do dubna 2017.

Jako hlavní součásti Kampaně Agentura zmiňovala vzdělávací aktivity pro školy (mediální dílny zaměřené na tematiku tolerance vůči odlišným sociálním skupinám, výcvik mediace jako způsobu řešení konfliktů mezi žáky) a pro policii, šíření dobré praxe v sociálně vyloučených lokalitách (školení v oblasti komunikace témat týkajících se sociálního začleňování pro starosty a další představitele měst a obcí, místní organizace a sdružení) a celostátní mediální kampaň proti násilí z nenávisti (tzv. HateFree Culture). Bezpochyby nejvýraznější složkou se stala právě mediální kampaň HateFree Culture, která byla

70 Zpráva o návštěvě České republiky, kterou vykonal Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání ve dnech 1. až 10. dubna 2014, § 17.

Dostupné z: <https://rm.coe.int/168069568d>.

71 Usnesení Vlády České republiky č. 609 ze dne 29. července 2015, o Vyjádření České republiky ke Zprávě pro vládu České republiky o návštěvě České republiky, kterou vykonal Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání ve dnech 1. až 10. dubna 2014.

72 Usnesení Vlády České republiky č. 59 ze dne 25. ledna 2017, ke Zprávě o plnění úkolů uložených vládou s termínem plnění od 1. listopadu do 31. prosince 2016.

73 Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů.

realizována prostřednictvím webových stránek,⁷⁴ vznikla také facebooková skupina s jakousi formou moderované diskuse u sdílených příspěvků či tzv. HateFree zóny.⁷⁵

Není mi známo, že by se ve svých aktivitách Kampaň nějakým způsobem zaměřila také na soudce či státní zástupce.

Pokud jde o vzdělávací aktivity pro policii, dle dostupných informací⁷⁶ bylo jejich smyslem seznámení zástupců policie s tematikou trestných činů z nenávisti, a to zejména s jejím právním rámcem, postupy při vyšetřování a také problematikou komunikace s oběťmi. Proběhla školení pro příslušníky pořádkové policie, služby kriminální policie a vyšetřování, zástupce městské policie, tiskové mluvčí policie a také pro policejní vzdělavatele. Dodavatelem vzdělávacích aktivit se stala nezisková organizace In IUSTITIA,⁷⁷ která se dlouhodobě zaměřuje na pomoc obětem nenávistné trestné činnosti. Organizace v rámci Kampaně vedle realizace školení rovněž vytvořila některé praktické manuály týkající se trestných činů z nenávisti (pro praxi pořádkové policie, městské policie, služby kriminální policie a vyšetřování, policejní tiskové mluvčí).

Z komunikace s Agenturou jsem se dozvěděla, že i po skončení Kampaně aktivně pokračovala zejména její mediální část (HateFree Culture). Další aktivity na daném poli budou záviset zejména na tom, jaké finanční prostředky se do budoucna podaří získat (ze státního rozpočtu, jiných zdrojů).

K bodu 75 Zprávy

Není mi známo, že by antidiskriminační zákon byl přeložen do romského jazyka. Nemám ani žádné podrobnější informace ohledně připravovaného překladu, o němž ve svém vyjádření hovoří vláda. Sama jsem se nicméně před časem o věci informovala u překladatelské agentury. Dle jejího vyjádření je problémem, že romština bohužel není natolik terminologicky rozvinutá jako ostatní cizí jazyky a pro překlad speciální terminologie (kterou zákon obsahuje) tak v jazyce chybí potřebné výrazivo. K možnému překladu se tak agentura staví spíše skepticky. Vnímám však potřebu existence relevantních zdrojů k otázce antidiskriminace v mateřském jazyce Romů. Z toho důvodu jsem zajistila překlad některých informačních letáků, prostřednictvím nichž se snažím srozumitelnou formou seznamovat občany s nejrůznějšími problémy a jejich možnými řešeními. Konkrétně je tak v romštině na mých webových stránkách nyní ke stažení leták „Zápisy romských dětí do ZŠ a MŠ“ (obsahující důležité informace k zápisům dětí do škol, možná řešení problémů, s nimiž se v souvislosti se zápisem mohou rodiče setkat)⁷⁸ a „Diskriminace z důvodu etnického původu“ (leták s příběhy Romů, kteří se bránili proti diskriminaci a uspěli, má být inspirací pro ostatní,

74 Dostupné na: <https://www.hatefree.cz/>; na stránkách začal fungovat např. tzv. hejtomat, který za pomoci vyjádření odborníků v dané oblasti vyvrací nejčastější hoaxy (poplašné zprávy), jsou zde zveřejňovány reálné příběhy příslušníků menšin, rozhovory, nejrůznější analýzy.

75 Nejrůznější místa (kavárny, kluby, divadla) tvořící pomyslnou síť bez násilí a nenávisti, deklarující svůj negativní postoj vůči těmto fenoménům.

76 Například: <https://www.vlada.cz/cz/urad-vlady/poskytovani-informaci/poskytnute-informace-na-zadost/zadost-o-informace-k-hatefree-culture-152628/>.

77 Webové stránky: <http://en.in-ius.cz/>.

78 Dostupné z: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/Letaky/2017_letak_romske_rodice_CJ.pdf; https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/Letaky/2017_letak_romske_rodice_ROM.pdf

aby se nebáli hájit svá práva).⁷⁹ Zároveň připravujeme překlad letáku „Rovné zacházení a ochrana před diskriminací“ (informujícího o tom, co se vůbec diskriminací rozumí a jak se proti ní lze bránit).⁸⁰

79 Dostupné z: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/Letaky/2017_diskriminace-romove_CJ.pdf;
https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/Letaky/2017_diskriminace-romove_ROM.pdf

80 Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/stiznosti-na-urady/chcete-si-stezovat/zivotni-situace-problemy-a-jejich-reseni/rovne-zachazeni-a-ochrana-pred-diskriminaci/>

Článek 11 – Vězeňství

K bodům 76 až 79 Zprávy

Ztotožňuji se s názorem Výboru CPT, který uvádí, že řešení přeplněnosti věznic tkví ve změně trestní politiky státu, kdy uvěznění má být až krajním prostředkem sledujícím nápravu pachatele a ochranu společnosti a má být více využíváno alternativních opatření.⁸¹ Tuto problematiku jsem zmiňovala ve své souhrnné zprávě z návštěv prováděných v letech 2014 a 2015, která je veřejně dostupná i v anglickém jazyce.⁸²

Považuji za vhodné usilovat o napravení pachatele cestou převzetí odpovědnosti a dobrovolného odčinění protiprávního činu. V tomto smyslu je namístě přehodnotit stávající trestní politiku a podpořit prvky restorativního pojetí justice, proto jsem Ministerstvu spravedlnosti doporučila, aby zpracovalo koncepci změny trestní politiky s cílem snížení počtu odsouzených, a to do konce roku 2017. Ministr spravedlnosti dal roku 2016 vzniknout Komisi pro trvalé snižování počtu vězněných osob, jejíž výstupy měly být návrhy konkrétních kroků ve věci snižování počtu vězněných osob. Současně byl tomuto ministru uložen usnesením Vlády České republiky úkol, aby do 30. června 2016 zpracoval analýzu fungování alternativních trestů a dopadů nového trestního zákoníku na počet odsouzených ve výkonu tohoto trestu.⁸³

K bodům 80 a 81 Zprávy

Slzotvorný prostředek je jedním z donucovacích prostředků, které příslušník vězeňské služby je oprávněn použít v zákonem upravených situacích.⁸⁴ Nemám však informace o vybavení dozorců v konkrétních věznicích, ani o tom, že by byl v českých věznicích použit pepřový sprej v uzavřených prostorách. S tímto jsem se ve své praxi setkala ze strany policistů v policejní cele⁸⁵ a v zařízení pro zajištění cizinců.⁸⁶ V těchto dvou případech jsem policii upozornila na nevhodnost takového použití slzotvorného prostředku s ohledem na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva⁸⁷ a standardy Výboru CPT.

K bodům 82 a 83 Zprávy

Vězeňská služba České republiky každoročně vypracovává analýzu suicidálního chování vězňů za uplynulý rok. Na podnět Rady vlády pro lidská práva je tato analýza zasílána také tomuto

81 Sedmá obecná zpráva [CPT/Inf (97) 10], bod 14.

82 Zpráva ze systematických návštěv veřejného ochránce práv: Věznice, 2016. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/ZARIZENI/Veznice/Veznice-2016.pdf. Verze v anglickém jazyce dostupná z: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/ZARIZENI/Veznice/2016_prisons.pdf

83 Usnesení Vlády České republiky č. 80 ze dne 3. února 2016, k podnětu Rady vlády pro lidská práva k otázce vězeňství.

84 Ustanovení § 17 odst. 2 písm. f) zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

85 Věc vedena pod sp. zn. 3/2017/NZ/MKL.

86 Věc vedena pod sp. zn. 3614/2017/VOP/BM.

87 Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 13. února 2014, Tali proti Estonsku, č. 66393/10. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-140785>.

orgánu; dříve šlo o čistě interní dokument, který nebyl veřejně dostupný. Současně se zprávou ohledně suicidálního chování vězňů jsou zasílány informace o násilí mezi vězňenými osobami a o skupinách vězňených osob, které mohou být z objektivních důvodů nesoběstačné a potřebné.

Toto informativním sdělení pro Radu vlády pro lidská práva za rok 2015 obsahuje kromě zhodnocení uplynulého roku a porovnání se stavem sebevražd v předcházejících letech také opatření ke snížení počtu sebevražd a sebepoškozování mezi vězni. Z tohoto dokumentu vyplývá, že ve věznicích (především ve vazebních) byl zaveden zvýšený počet kontrol zaměřených na předcházení rizikům sebevražedného jednání, psychologickou péči o vězňenou osobu v duševní krizi a praxi umísťování vězňených osob do krizových oddělení. V roce 2015 měl také proběhnout seminář pro psychology a odborné zaměstnance věznic a vazebních věznic na toto téma, rovněž byla vydána Metodická příručka k prevenci suicidálního jednání obviněných.⁸⁸

Předcházení páchaní násilí mezi vězňenými osobami a jeho včasné odhalování je jedním z úkolů příslušníků vězeňské služby.⁸⁹ V souladu s trestními právními předpisy bylo roku 2012 vydáno nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky, které je účinné do dnešního dne.⁹⁰ Účelem nařízení je vytvořit a zabezpečit podmínky k předcházení, zabránění a včasnému odhalování násilí mezi obviněnými, odsouzenými a chovanci, stanovit postup při zjišťování, shromažďování, vyhodnocování údajů a případů násilí ve vazebních věznicích, věznicích a ústavech pro výkon zabezpečovací detence.

Jak jsem uvedla výše, v Informacích pro Radu vlády pro lidská práva za rok 2015 byla jedna kapitola věnovaná problematice násilí mezi vězňenými osobami. Jako jeden ze zásadních faktorů vzniku tohoto negativního jednání byla označena přeplněnost věznic, která zůstává jedním z největších problémů českého vězeňství dodnes. Nemám informace o tom, že by jako prevence násilí mezi vězni vedení věznic instalovalo větší počet kamer či zvyšovalo počet personálu. Naopak s obecným nedostatkem personálu jsem se setkala ve všech sedmi věznicích navštívených v roce 2014 a 2015.

K bodům 84 až 86 Zprávy

Zákon o zdravotních službách stanoví, že zdravotní služby mají být osobám ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody nebo zabezpečovací detence poskytovány za přítomnosti příslušníka Vězeňské služby, a to pouze na dohled, mimo jeho doslech, s výjimkou případů ohrožení života, zdraví nebo bezpečnosti zdravotnického pracovníka nebo jiného odborného pracovníka nebo majetku, kdy je příslušník oprávněn být přítomen výkonu zdravotní služby též na doslech.⁹¹ V minulosti jsem upozorňovala na skutečnost, že je právní úprava je

88 Informace pro Radu vlády pro lidská práva k otázce vězeňství, 2016. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rfp/cinnost-rady/zasedani-rady/sebevrazdy-ve-veznicich.pdf>.

89 Toto vychází např. z § 2 zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů, a z § 2 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

90 Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 12/2012, o předcházení, zabránění a včasné odhalování násilí mezi obviněnými, odsouzenými a chovanci, ve znění pozdějších předpisů.

91 Ustanovení § 46 odst. 1 písm. g) zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů.

neuspokojivá a jedná se o nižší standard, než jaký požaduje Výbor CPT.⁹² Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky se s mým právním názorem a doporučením ztotožnilo. Koncem roku 2015 byly ordinace vězeňských lékařů postupně vybavovány kamerovými systémy, které umožňují rozostřený přenos obrazu. Lékař v případě potřeby v závislosti na vlastním vyhodnocení bezpečnostní situace má možnost prostřednictvím zapnutí kamery přítomnost dozorce na dohled zajistit. Díky tomuto opatření se dozorce již nenachází na doslech lékařské prohlídky, protože kamery zvuk nepřenáší.

Co se týče vykonávání psychiatrických vyšetření přes mříže, s ohledem na mé nejnovější poznatky ze systematických návštěv v zabezpečovacích detencích v Brně (prosinec 2017) a v Opavě (leden 2018) musím shledat, že tato praxe zastavena nebyla a zůstává v těchto zařízeních běžným způsobem vyšetření.

Systém zdravotní péče ve věznicích vyžaduje reformu, která by vyřešila problémy, s nimiž se vězeňství potýká (především zajištění dostupné a kvalitní péče). Lékaři za současné situace nejsou motivováni k práci ve věznicích. Přenesení odpovědnosti za zdravotní péči ve věznicích na civilní zdravotnictví by pomohlo tyto problémy eliminovat. Za účelem vyřešení problému působnosti v oblasti poskytování zdravotních služeb vězněným osobám vznikla pracovní skupina, která měla za úkol navrhnout potřebné změny. Výstupem této skupiny však bylo usnesení, že se působnost nebude převádět z Vězeňské služby ČR na Ministerstvo zdravotnictví. V současné době se žádná změna tímto směrem neplánuje a ani není ve vyjednávání.

Článek 11 – Incommunicado detention

K bodům 87 až 93 Zprávy

Český právní řád nezná a tedy ani neupravuje zadržení osoby za situace, kdy je této osobě zamezen přístup k advokátovi, nezávislému lékaři či členům rodiny, případně či omezení osobní svobody není vůbec oznámeno příslušným orgánům. Nemám žádné informace o tom, že by se tento institut v České republice, byť nezákonně, využíval.

Článek 11 – Kázeňské tresty ve vazbě a výkonu trestu

K bodům 94 až 97 Zprávy

Právní úprava kázeňských trestů je odlišná pro obviněné a pro odsouzené. Obvinění mohou proti rozhodnutí o uložení kázeňského trestu podat stížnost. Tato stížnost však nemá odkladný účinek, pokud se jedná o trest umístění do samovazby a udržení pořádku a kázně ve věznici vyžaduje, aby byl trest ihned vykonán.⁹³ Na druhou stranu rozhodnutí o trestu umístění do samovazby spolu s trestem propadnutí věci mohou být přezkoumaná soudem.⁹⁴

92 Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (CPT). Standardy CPT [online]. CPT/Inf/E (2002) 1 – Rev. 2004. Dostupné z: <http://www.cpt.coe.int/lang/cze/cze-standards.pdf>.

93 Ustanovení § 23 odst. 6 zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů.

94 Ustanovení § 23 odst. 8 zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů.

V případě umístění obviněné osoby na samovazbu není tomuto člověku umožněno přijímat návštěvy s výjimkou obhájce a advokáta. Smí však přijímat a odesílat korespondenci.⁹⁵

Odsouzení také mohou proti rozhodnutí o uložení kázeňského trestu podat stížnost. Odkladný účinek má pouze stížnost proti trestu propadnutí věci.⁹⁶ Přezkum rozhodnutí o uložení kázeňského trestu soudem je omezený jen na vybrané kázeňské tresty.⁹⁷ Přijímání návštěv není odsouzeným umístěným do uzavřeného oddělení nebo na samovazbu odepřeno.

Článek 11 – Podmínky ve věznicích

K bodům 98 až 103 Zprávy

Dle řádu výkonu trestu⁹⁸ musí na jednoho odsouzeného v ubytovací místnosti určené pro ubytování více osob připadat ubytovací plocha nejméně 4 m². Menší plocha může na odsouzeného připadnout pouze tehdy, jestliže celkový počet odsouzených vykonávajících trest ve věznicích téhož základního typu v rámci České republiky překročí kapacitu věznic. Dne 14. října 2014 překročil počet mužů vykonávajících trest ve věznicích s ostrahou kapacitu, byla ubytovací plocha na jednoho odsouzeného snižena na 3 m². Negativní důsledky přeplněnosti jsem pozorovala v některých navštívených věznicích, a to například četnější uzamykání odsouzených na celách, přeplněnost návštěvních místností, nedostatečná kapacita kulturní místnosti, dlouhé čekací lhůty na lékařské ošetření nebo krátký interval pro konzumaci stravy. Jak jsem již uváděla tento problém je přetrvávající a je potřeba ho vyřešit systémovými opatřeními a nikoliv otevíráním nových věznic či budov.⁹⁹ V září 2017 byla celková naplněnost věznic 106 %, v případě věznice (tehdejšího)¹⁰⁰ typu ostraha 119 %. Tématu přeplněnosti jsem se věnovala i v souhrnné zprávě z návštěv věznic z roku 2016.¹⁰¹

95 Ustanovení § 22 odst. 7 zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů.

96 Ustanovení § 52 odst. 1 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

97 Ustanovení § 52 odst. 4 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Přezkum soudem je možný u rozhodnutí, kterými byl uložen kázeňský trest propadnutí věci, umístění do uzavřeného oddělení až na 28 dnů, s výjimkou doby stanovené k plnění určených úkolů programu zacházení, celodenní umístění do uzavřeného oddělení až na 20 dnů.

98 Ustanovení § 17 vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.

99 V srpnu 2017 byl slavnostně otevřen objekt Poštorná, který je součástí Věznice Břeclav a který navýšil kapacitu o 200 odsouzených.

100 S účinností od 1. října 2017 zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zná pouze dva typy věznic, a to věznice se zvýšenou ostrahou a věznice s ostrahou. O zařazení do konkrétního bezpečnostního režimu (oddělení s nízkým/středním/vysokým stupněm zabezpečení) rozhoduje ředitel věznice na základě individuálního hodnocení rizik.

101 Zpráva ze systematických návštěv veřejného ochránce práv: Věznice, 2016. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/ZARIZENI/Veznice/Veznice-2016.pdf. Verze v anglickém jazyce dostupná z: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/ZARIZENI/Veznice/2016_prisons.pdf

K bodům 104 až 106 Zprávy

Odsouzení jsou i nadále povinni platit poplatek za výkon trestu odnětí svobody, pokud od této povinnosti nejsou osvobozeni. Toto vyplývá ze zákona o výkonu trestu odnětí svobody.¹⁰² Zrušení této povinnosti jsem navrhla, ale tento můj návrh neměl politickou oporu a následně byl Ministerstvem spravedlnosti odmítnut. V současné době neprobíhá žádný dialog týkající se této problematiky.

K bodům 107 až 111 Zprávy

Co se týče kroků podniknutých za účelem předcházení násilí mezi vězni a ochranou zvláště zranitelných vězňů, odkazují výše na své vyjádření k bodům 82 a 83 Zprávy.

V minulosti jsem opakovaně upozorňovala na praxi, kdy tlumočení při lékařské prohlídce zajišťovali jiní odsouzení a ne profesionální tlumočníci, což má negativní vliv na důvěrnost vztahu lékaře s pacientem a také potencionálně i nebezpečí pro pacienta v případě nedokonalého laického překladu. Povinnost zabezpečit tlumočnicka Vězeňské službě ČR vyplývá přímo ze zákona o zdravotních službách.¹⁰³ V reakci na mé doporučení byly systémově zajištěny finanční prostředky pro každou věznici, vyhrazené na výdaje na tlumočení.

Článek 11 – Podmínky v policejních celách

K bodům 112 až 114 Zprávy

Přestože doporučení Výboru CPT, aby měly osoby v policejním zajištění delším než 24 hodin možnost přístupu na čerstvý vzduch, bylo opakovaně dáno České republice, z mých poznatků ze systematických návštěv plyne, že tento standard není naplňován.

Existence konstrukcí pro připoutání osoby je i nadále běžná v policejních celách – tato úprava je možná dle nezměněného závazného pokynu policejního prezidenta č. 159/2009.¹⁰⁴

Článek 11 – Psychiatrická péče

K bodům 120 až 123 Zprávy

V českých právních předpisech se rozlišují klecová a síťová lůžka. Klecová lůžka nejsou připouštěná vůbec. Používání síťových lůžek bylo zastaveno v zařízeních poskytujících sociální služby,¹⁰⁵ nicméně při poskytování zdravotních služeb zůstávají legálním typem

102 Ustanovení § 35 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

103 Ustanovení § 30 odst. 1 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů.

104 Ustanovení čl. 3 písm. c) přílohy č. 1 k závaznému pokynu policejního prezidenta č. 159/2009, o eskortách, střežení osob a o policejních celách.

105 Ustanovení § 89 odst. 3 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

omezovacího prostředku. Jedinou výjimkou jsou záchytné stanice, kde jejich použití rovněž není možné.¹⁰⁶ Ministerstvo zdravotnictví je nečinné a existují obavy, že síťová lůžka budou pouze nahrazena jinými druhy omezovacích prostředků.

Z mých poznatků ze systematických návštěv musím uvést, že praxe používání omezovacích prostředků v jednotlivých psychiatrických zařízeních se liší. Do současnosti (konec ledna roku 2018) je stále platné metodické opatření Ministerstva zdravotnictví z roku 2009 týkající se používání omezovacích prostředků u pacientů ve zdravotnických zařízeních.¹⁰⁷ Od roku 2016 se připravuje aktualizace tohoto opatření, která by dávala větší důraz na prevenci použití opatření omezujících pohyb osob. Používání síťových lůžek by však ani novým metodickým opatřením nemělo být zakázáno. Problematické je také prosadit chápání používání některých psychofarmak¹⁰⁸ jako omezovacích prostředků. Opakují se totiž názory, že použití těchto farmak není použitím chemického omezovacího prostředku, ale jedná se pouze o prostředek léčby, a tedy na jejich podání nejsou kladeny stejné podmínky.

Roku 2017 byla novelou zákona o zdravotních službách¹⁰⁹ zavedena povinnost poskytovatele zdravotnických služeb vést centrální evidenci použití omezovacích prostředků. Ta má obsahovat souhrnné údaje o počtech případů použití omezovacích prostředků za kalendářní rok, a to pro každý omezovací prostředek zvlášť. Použití omezovacího prostředku se zaznamenává do centrální evidence nejpozději do 60 dnů ode dne jeho použití.¹¹⁰ Nevýhodou této evidence tak, jak byla zákonem zřízena, je, že představuje pouze velmi obecné statistické údaje bez možnosti navázání na konkrétní případy, které by pak bylo možné vyhodnocovat na úrovni poskytovatele, regionu či státu. Evidence neusnadňuje kontrolu používání omezovacích prostředků a dle mého názoru je v současné podobě pouze administrativní zátěží.

K bodům 124 až 130 Zprávy

Možnost podat stížnost veřejnému ochránci práv přísluší pouze části pacientů pobývajících v psychiatrickém zařízení, a to konkrétně těm, kteří v zařízení vykonávají ochranné léčení.¹¹¹

Pacienti mohou kontaktovat lidskoprávní organizace bez omezení, avšak těchto monitorujících subjektů je málo. Státní orgány, jejichž rolí je veřejná kontrola, nemají kapacitu a ani odborné zámezí, aby mohly efektivně provádět kontrolu zacházení s pacienty v psychiatrických zařízeních.

106 Ustanovení § 39 odst. 1 písm. c) zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů.

107 Metodické opatření Ministerstva zdravotnictví č. 37800/2009, o používání omezovacích prostředků u pacientů ve zdravotnických zařízeních v České republice, uveřejněné ve Věstníku Ministerstva zdravotnictví č. 7/2009.

108 Dle § 39 odst. 1 písm. f) zákona o zdravotních službách: „*psychofarmaka, popřípadě jiné léčivé přípravky podávané parentálně, které jsou vhodné k omezení volného pohybu pacienta při poskytování zdravotních služeb, pokud se nejedná o léčbu na žádost pacienta nebo o soustavnou léčbu psychiatrické poruchy*“

109 Část třináctá zákona č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek.

110 Ustanovení § 39 odst. 4 zákona o zdravotních službách.

111 Ustanovení § 1 odst. 2 zákona č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů.

Za poslední roky se při návštěvách psychiatrických nemocnic setkávám s pochybeními při používání omezovacích prostředků a s nezajištěním přiměřených úprav ve vztahu k lidem se zdravotním postižením.¹¹² Problematické je také zajišťování pohybu pacientů na čerstvém vzduchu ve smyslu mezinárodních standardů. Také jsem mnohokrát vyjádřila nesouhlas s tím, že jsou pacienti mnohdy ubytováni na velkokapacitních ložnicích, což může být faktorem podporujícím špatné zacházení.

K bodům 132 až 133 Zprávy

V posledních letech se zintenzivnilo vyjednávání k uskutečnění prvních kroků k reformě. Nejistý je však osud gerontopsychiatrických pacientů a pacientů, kteří mimo zdravotních služeb vyžadují také i sociální služby, kterých je však v současné době nedostatek.

112 Pojem přiměřené úpravy používám ve smyslu nezbytných a odpovídajících změn a úprav, které nepředstavují nepřiměřené nebo nadměrné zatížení, a které jsou prováděny, pokud to konkrétní případ vyžaduje, s cílem zaručit osobám se zdravotním postižením uplatnění nebo užívání všech lidských práv a základních svobod na rovnoprávném základě s ostatními, jak je definovaný v čl. 2 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením ze dne 13. prosince 2006.

Články 12 a 13 – Nedobrovolné sterilizace

K bodům 150 až 152 Zprávy

Vláda opomněla reagovat na otázku Výboru, zda je obětem poskytována bezplatná právní pomoc. Žádná speciální právní úprava v tomto směru nebyla přijata, tj. oběť nedobrovolné sterilizace může využít toliko obecných mechanismů. Pro účely civilního řízení může podle občanského soudního řádu¹¹³ požádat soud o ustanovení právního zástupce. Soud jej přidělí v případě, že žadatel splňuje podmínky pro osvobození od soudních poplatků (tíživá sociální situace)¹¹⁴ a zároveň je ustavení zástupce nezbytné k ochraně jeho zájmů. Ve většině případů soud ustaví zástupcem některého z advokátů. Odměnu advokáta za zastupování a hotové výdaje, které mu vznikly v souvislosti s poskytnutím právní služby, pak platí stát. Obdobná úprava se vztahuje i na řízení ve správním soudnictví.¹¹⁵

Vláda uvedla, že zákon o specifických zdravotních službách¹¹⁶ neupravuje žádný odškodňovací mechanismus. Dále zmínila, že v roce 2015 předložil ministr pro lidská práva, rovné příležitosti a legislativu (dále jen „ministr pro lidská práva“) návrh věcného záměru zákona o odškodnění protiprávně sterilizovaných osob. Předložený návrh zahrnoval dvoustupňové správní řízení¹¹⁷ o žádosti o odškodnění a možnost přezkumu rozhodnutí ve správním soudnictví. Pro podání žádosti byla navržena lhůta v délce 3 let od účinnosti zákona. Zároveň se počítalo s tím, že by stát v řízení neuplatnil námitku promlčení. Nutnost přijetí speciální úpravy odškodnění nedobrovolně sterilizovaných osob ministr odůvodnil tak, že v českém právním řádu nejsou dostupné efektivní právní prostředky k ochraně jejich práv. Připomněl, že teprve novela občanského zákoníku v roce 1990¹¹⁸ výslovně založila osobám, do jejichž osobnostních práv bylo zasaženo, právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích – do té doby soudy zpravidla přiznávaly pouze morální zadostiučinění. Faktické šance obětí dosáhnout přiznání nemajetkové újmy v penězích se pak výrazně snížily v roce 2008, kdy došlo ke zvratu v judikatuře Nejvyššího soudu. Svůj dřívější právní názor, že nároky z nemajetkové újmy nepodléhají promlčení, tehdy Nejvyšší soud nahradil jeho opakem, tj. dospěl k závěru, že právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích je právem majetkové povahy a jako takové se promlčuje v obecné promlčecí době 3 let od vzniku újmy.¹¹⁹ Podle judikatury¹²⁰ soud námitce promlčení nevyhoví, pokud její vznesení odporuje dobrým mravům, tj. pokud by zánik nároku žalobce v důsledku promlčení byl nepřiměřeně tvrdým postihem ve srovnání s rozsahem a charakterem jím uplatňovaného práva a s důvody, pro které své právo včas neuplatnil. To v praxi mj. znamená, že oběť nedobrovolné sterilizace musí prokázat, že nezavinila marné uplynutí promlčecí doby.

113 Ustanovení § 30 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

114 Je třeba doložit majetkové poměry.

115 Ustanovení § 35 odst. 9 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů.

116 Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů.

117 V prvním stupni mělo rozhodovat Ministerstvo zdravotnictví, ve druhém ministr zdravotnictví.

118 Ustanovení § 13 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 87/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje občanský zákoník s účinností od 29. března 1990.

119 Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. listopadu 2008, sp. zn. 31 Cdo 3161/2008.

120 Např. náleží Ústavního soudu ze dne 6. září 2005, č. j. I. ÚS 643/04.

Přes výše nastíněné skutečnosti dospěla vláda k závěru, že oběti nedobrovolných sterilizací měly k dispozici účinné prostředky k obraně svých práv, a proto návrh ministra nepřijala. V navazujícím období pak již nebyl předložen žádný návrh předpisu, který by zavedl odškodňovací mechanismus pro oběti nedobrovolných sterilizací.

K bodu 154 Zprávy

Vláda tvrdí, že písemné materiály vztahující se ke sterilizacím byly přeloženy do romštiny. Bohužel již neuvádí, kde jsou dostupné.

Metodické pokyny pro poskytovatele zdravotních služeb a obdobné dokumenty zveřejňuje Ministerstvo zdravotnictví zpravidla v tzv. věstnících. V roce 2007 tímto způsobem publikovalo vzor informovaného souhlasu s provedením sterilizace vejcovodů, a to výlučně v českém jazyce.¹²¹ Zda poskytovatelům zdravotních služeb poskytlo vzor informovaného souhlasu, přeložený do romštiny, jiným způsobem nebo jim takový úkol uložilo, nelze z veřejně dostupných zdrojů ověřit.

Články 12 a 13 – Obchodování s lidmi

K bodům 159 až 171 Zprávy

Veřejný ochránce práv byl ve sledovaném období vícekrát konfrontován s podněty osob, které se staly oběťmi obchodování s lidmi. V roce 2014 se na něj obrátila státní příslušnice Nigérie, která byla v patnácti letech převezena do Itálie, kde byla pod psychickým a fyzickým nátlakem nucena k prostituci. Po pěti letech se jí v raném stádiu těhotenství podařilo utéct a dostat se do České republiky. Zde byla ihned zajištěna za účelem předání na základě dublinského nařízení do Itálie a přemístěna do zařízení pro zajištění cizinců. Po intervenci ochránce byla stěžovatelka přemístěna ze zařízení pro zajištění cizinců do azylového domu pro oběti obchodu s lidmi. K předání do Itálie nedošlo a stěžovatelce bylo v září 2014 umožněno podat žádost o mezinárodní ochranu v České republice.

Případ kromě obecných problémů s identifikací obětí obchodu s lidmi ilustroval rovněž další problematický aspekt řešení případů obětí obchodu s lidmi v kontextu migrační situace, mimo rámec trestního řízení, kdy v praxi nejsou dostatečně uplatňovány garance pro předcházení sekundární viktimizaci obětí obchodu s lidmi a kdy různé složky (cizinecká policie, odbor azylové a migrační politiky, útvar pro odhalování organizovaného zločinu apod.) osobu v rámci jednotlivých vedených řízení opakovaně vyslýchají a nesdílí informace, aby se minimalizovala další traumatizace oběti. Tento problém je spojen rovněž se skutečností, že ve sledovaném období Česká republika nadále nepřistoupila k Úmluvě Rady Evropy o opatřeních proti obchodování s lidmi z roku 2005.¹²² Absence ratifikace úmluvy měla v praxi negativní vliv na ochranu práv a identifikaci obětí obchodu s lidmi, neboť rozsah práv obětí obchodu s lidmi a vymezení povinností orgánů smluvních států jde v úmluvě

121 Věstník Ministerstva zdravotnictví č. 8/2007. Dostupné z: https://www.mzcr.cz/Legislativa/dokumenty/vestnik_3622_1772_11.html.

122 Původně tomu bránila absence úpravy trestněprávní odpovědnosti právnických osob v českém právním řádu, ta však byla zavedena novelizací trestního zákoníku účinnou od 1. ledna 2012. Česká republika nakonec úmluvu ratifikovala až v roce 2017 jako poslední ze států Rady Evropy.

v mnoha ohledech dále, než je tomu v případě směrnice 2011/36/EU, která je primárně zaměřena na trestní řízení.

Neschopnost policie i justice poradit si s případy obchodu s lidmi, dovodit trestněprávní odpovědnost jejich aktérů a adekvátně je potrestat ilustruje také další případ, který se odehrál v posuzovaném období – tzv. kauza „stromkaři“. V letech 2009 a 2010 nabízela firma Afumicata práci na sázení stromků v českých lesích. Desítky vietnamských, rumunských a slovenských státních příslušníků tuto práci vykonávaly, aniž by za ní dostali zapláceno, neměli peníze ani na úhradu základních potřeb.

Tento stav trval měsíce, aniž by se jeho obětem dostalo zastání u orgánů činných v trestním řízení. Tuto skutečnost napravil až Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 16. prosince 2015,¹²³ který v bodě 25 konstatoval: *„Dle názoru Ústavního soudu byli policejní orgán a státní zástupce vázáni zásadou legality a zásadami ovládajícími dokazování v trestním řízení, včetně zásady vyhledávací a zásady materiální pravdy. Bylo v rozporu s těmito zásadami, pokud se uvedené orgány z úřední povinnosti nesnažily blíže prověřit podezření, že došlo ke spáchání závažných trestných činů proti svobodě a lidské důstojnosti, ať se již jedná o zločin obchodování s lidmi, nebo vydírání, útisku či nebezpečného vyhrožování. Známký libovůle spatřuje Ústavní soud již v tom, že se příslušné orgány zaměřily toliko na otázku, zda je ve skutku případně třeba spatřovat trestný čin podvodu, zatímco závažnější právní kvalifikaci ze svých úvah a priori vyloučily. Stalo se tak za situace, kdy podezření, že se ve věci může jednat o případ závažné organizované kriminality ve smyslu § 232a trestního zákona, resp. § 168 trestního zákoníku, vyplývalo z výpovědí, resp. podaných vysvětlení několika desítek osob. Dle názoru Ústavního soudu bylo v rozporu se zákazem libovůle při výkonu veřejné moci, pokud policejní orgán a státní zástupce se fakticky odmítli vypořádat s námitkami oznamovatelů, kteří se jako poškození domáhali ochrany proti závažné trestné činnosti zasahující jejich základní lidská práva a důstojnost.“*

Lze uzavřít, že identifikace obětí obchodování s lidmi je v praxi problematická. Bez intervence nevládních organizací zaměřených na pomoc obětem obchodu s lidmi zůstanou tyto oběti často skryty a není jim poskytnuta adekvátní podpora.

V souvislosti s těmito zjištěními vyvstává otázka, nakolik jsou prováděná školení, na které odkazuje zpráva ministerstva, efektivní. Otázkou je rovněž jejich četnost a pravidelnost, kupříkladu vzdělávací akce zaměřené na obchodování s lidmi pořádané justiční akademií proběhly ve sledovaném období pouze dvě – v březnu 2009 a v dubnu 2013.

V letech 2015 – 2016 jsem se účastnila jako partner projektu Testování evropského občanství jako „pracovního občanství“: Od případů porušování pracovních práv k posílení pracovněprávního režimu zaměřeného na oběti pracovního vykořisťování u občanů Evropské unie pracujících v České republice.¹²⁴ Ve spolupráci s partnery jsem získala konkrétní poznatky o špatném postavení tzv. agenturních zaměstnanců a jejich diskriminaci vůči kmenovým zaměstnancům. Z důvodu neznalosti jazyka a místního prostředí – ve srovnání s agenturními pracovníky pocházejícími z České republiky – zahraniční zaměstnanci často spadli do postavení podobnému vykořisťování, kdy pracovali dlouhodobě

123 Nález Ústavního soudu ze dne 16. prosince 2015, sp. zn. II. ÚS 3626/13.

124 Dostupné z: <http://migrationonline.cz/en/about-us/current-projects/testing-eu-citizenship-as-labour-citizenship-from-cases-of-labour-rights-violations-to-a-strengthened-labour-rights-regime>.

bez písemné smlouvy, příslušného pojištění a často také bez mzdy. Jako problémy jsme identifikovali informovanost zahraničních pracovníků, skutečnost, že inspektoráty práce dostatečně nevyužívají zákonné možnosti při ukládání opatření zaměstnavatelům, že mají nedostatečné personální zajištění, pokud jde o inspektory znalé cizích jazyků či tlumočnický. V oblasti justice praktické překážky často znemožňují využít svědectví vykořisťovaných zahraničních pracovníků před jejich odjezdem do země původu, a omezují možnost těchto pracovníků vymáhat dlužnou mzdu. Navíc by bylo vhodné změnit právní postavení agenturních pracovníků.¹²⁵

125 Dostupné z: <http://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/neprime-zamestnavani-v-cr-provazi-zasadni-porusovani-pracovnich-prav>, http://migrationonline.cz/czech_republic_country_report.pdf.

Článek 16 – Chirurgické kastrace

K bodům 181 až 186

V říjnu 2015 předložilo Ministerstvo zdravotnictví do mezirezortního připomínkového řízení návrh zákona, kterým se mění zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Jeho součástí bylo snížení věkové hranice u pacienta, kterému lze provést chirurgickou kastraci, z 25 let na 21 let. Dále předkladatel navrhl rozšířit okruh pacientů, kterým lze výkon provést, o osoby, které se dosud nedopustily sexuálně motivovaného trestného činu.

V listopadu 2015 jsem vnesla proti výše specifikovaným návrhům připomínky. Mimo jiné jsem vyjádřila pochybnost o tom, zda lze chirurgickou kastraci vnímat jako léčbu lege artis – upozornila jsem předkladatele, že IATSO, CPT a některé evropské státy terapeutický účinek kastrace zpochybňují a neexistuje ani shoda na tom, zda případné terapeutické účinky převažují nad jejími nežádoucími účinky. Namítala jsem, že proti používání kastrace svědčí rovněž skutečnost, že existují jiné, méně invazivní metody léčby, jež se nadto stále vyvíjejí. V neposlední řadě jsem zpochybnila, že v případě chirurgické kastrace dochází ke skutečnému naplňování zásady svobodného a informovaného souhlasu pacientů s tímto výkonem. Závěrem jsem uvedla, že vzhledem k nevratným důsledkům chirurgické kastrace a existenci alternativních léčebných postupů (a jejich dalšímu rozvoji) bych byla ráda, kdyby se Česká republika připojila k zemím, které již tento zákrok nepřipouštějí.

Mé připomínky však nebyly vyslyšeny. Dne 1. listopadu 2017 tak nabyla účinnosti novela zákona o specifických zdravotních službách, která zavedla zmíněné snížení věkové hranice¹²⁶ i rozšíření okruhu pacientů o osoby, které dosud nespáchaly sexuálně motivovaný trestný čin.¹²⁷

126 Ustanovení § 17 odst. 2 zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění účinném od 1. listopadu 2017:

„Kastraci lze provést pacientovi, který dovršil věk 21 let, u kterého

a) odborné lékařské vyšetření prokázalo specifickou parafilní poruchu,

b) se prokázaná specifická parafilní porucha projevila spácháním sexuálně motivovaného trestného činu; sexuálně motivovaným trestným činem se pro účely tohoto zákona rozumí násilný sexuálně motivovaný trestný čin a trestný čin pohlavního zneužití,

c) odborné lékařské vyšetření prokázalo vysokou míru pravděpodobnosti, že v budoucnosti spáchá sexuálně motivovaný trestný čin, a

d) jiné léčebné metody nebyly úspěšné nebo ze zdravotních důvodů nelze jiné léčebné metody použít; skutečnost, že u pacienta nelze ze zdravotních důvodů účinně použít jiné léčebné metody, musí být prokázána výsledky odborných vyšetření.“

127 Ustanovení § 17a zákona o specifických zdravotních službách, ve znění účinném od 1. listopadu 2017:

„Kastraci lze též provést ve zvlášť odůvodněných případech, pokud jsou splněny podmínky podle odstavce 2 písm. a), c) a d), dovršení věku 21 let pacienta a prokázaná parafilní porucha má závažný negativní dopad na kvalitu života pacienta.“

Článek 16 – Zákaz tělesných trestů

K bodům 187 až 192

V české právní úpravě stále chybí výslovný zákaz veškerých tělesných trestů na dětech ve všech oblastech (včetně rodiny). Tyto tresty považuji za nepřijatelné.

V konkrétních případech prověřuji postup orgánu sociálně-právní ochrany dětí ve vztahu k rodičům, kteří se dopouštějí násilí na dětech. Obdobně jako u domácího násilí i v případě nepřiměřeného trestání dětí ze strany rodičů se setkávám s nedostatečným předáváním informací mezi jednotlivými institucemi. Jestliže např. orgány činné v trestním řízení odloží trestní stíhání z důvodu, že neshledají v jednání rodiče znaky trestného činu, ale hodnotí je „pouze“ jako nepřiměřené trestání dítěte či příliš tvrdý výchovný styl, měly by dát zároveň podnět orgánu sociálně právní ochrany dětí, aby se problémem zabýval po své linii a zajistil dítěti civilněprávní ochranu (např. formou dohledu nad výchovou dítěte, popřípadě změnou výchovy či omezením kontaktu). Orgán sociálně-právní ochrany dětí má rovněž možnost sám uložit rodičům napomenutí či nařídit dohled.¹²⁸ Dále by měl rodičům doporučovat či ve správním řízení nařídit spolupráci s odborným poradenským zařízením, a to např. i za účelem korigování nevhodných výchovných metod rodičů a zvyšování jejich rodičovských kompetencí.¹²⁹

128 Na základě ustanovení § 13 odst. 1 písm. a) a b) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

129 Na základě ustanovení § 12 odst. 1 písm. b) nebo § 13 odst. 1 písm. d) zákona o sociálně-právní ochraně dětí.